

Nr 184

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521); given Stockholms slott den 30 oktober 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att tillståndsgivningen och kontrollen av rättigheter att utskänka rusdrycker helt läggs på länsstyrelserna. Systembolaget AB skall därefter inte ha någon befattning med utskänkningsfrågor. Ändringarna är avsedda att gälla från den 1 juli 1971.

Förslag

till

Lag

om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521)

Härigenom förordnas i fråga om rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521)¹,

dels att 24, 29, 30, 33, 60 och 74 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 6 § 1 mom., 9 § 4 mom., 11 §, 12 § 3 mom., 18 §, 44 § och 63 § 2 mom. ordet "kontrollstyrelsen" skall bytas ut mot "riksskatteverket",

dels att 13, 14, 22, 25, 27, 28, 32, 34—36, 39—41 §§, 42 § 1 mom., 43 och 45 §§, 46 § 2 mom., 47 § 2 och 3 mom., 52 § 2 mom., 53, 57, 61, 62 och 64 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i förordningen skall införas ett nytt moment, 42 § 3 mom., av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Rätt till — — — — — godkänt (detaljhandelsbolag).

Detaljhandelsbolaget må — — — — — till utminutering.

Riket skall vara indelat i detaljhandelsdistrikt, vart och ett under ledning av en av bolaget utsedd distriktschef.

Till bolaget skall i varje län finnas anknuten en rådgivande nämnd, som skall avgiva yttrande i frågor angående försäljning av rusdrycker enligt vad nedan sägs.

Närmare bestämmelser — — — — — 6 kap.

14 §.²

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av *den rådgivande nämnden* besluta angående utminuteringsstäl- lenas antal och förläggning.

Utminuteringsställe där spritdrycker tillhandahållas må dock ej finnas annorstädes än i *stad, köping eller municipalsamhälle* med minst femtusen invånare.

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av *länsnykterhetsnämnden* besluta angående utminuteringsstäl- lenas antal och förläggning.

Utminuteringsställe där spritdrycker tillhandahållas må dock ej finnas annorstädes än i *tätort* med minst femtusen invånare.

¹ Senaste lydelse av

30 § 1957: 212

74 § 1969: 777.

² Senaste lydelse 1957: 212.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Konungen eller, efter Konungens förordnande, *kontrollstyrelsen* äger medgiva undantag från bestämmelserna i andra stycket, när särskilda skäl därtill äro.

Konungen eller, efter Konungens förordnande, *riksskatteverket* äger medgiva undantag från bestämmelserna i andra stycket, när särskilda skäl därtill äro.

22 §.

För rätt till utskänkning erfordras tillstånd, *där ej nedan annorlunda stadgas.*

För rätt till utskänkning erfordras tillstånd.

Tillstånd meddelas detaljhandelsbolaget. Det ankommer på bolaget, som självt icke må bedriva utskänkning, att överlåta tillståndet på annan.

25 §.

Tillstånd till — — — — — (årsutskänkning) eller

b) utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (tillfällig utskänkning).

b) utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle *i annat fall än som avses under c)* eller under enstaka tidsperiod (tillfällig utskänkning) *eller*

c) utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle till slutet sällskap (sluten utskänkning).

27 §.

Den som vill bedriva utskänkning skall *göra anmälan* därom hos *intendenten* för utskänningsärenden.

Den som vill bedriva utskänkning skall *skriftligen ansöka* därom hos *tillståndsmyndigheten*. *Ansökan skall avfattas på blankett enligt fastställt formulär.*

Anmälan, som avser årsutskänkning från oktrojperiodens början, bör göras före utgången av det närmast föregående året.

Ansökan, som avser årsutskänkning från oktrojperiodens början, skall göras före utgången av det närmast föregående året.

28 §.

Över *anmälan* som i 27 § sägs skall *intendenten* för utskänningsärenden, utom i fall som i 33 § avses, inhämta yttranden från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningsärendet är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.

Över *ansökan* som i 27 § sägs skall *länsstyrelsen*, utom i fall som i 25 § c) avses, inhämta yttranden från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningsärendet är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.

(Nuvarande lydelse)

Intendenten åligger tillika att införskaffa den utredning i övrigt som finnes erforderlig.

Sedan utredningen slutförts, skall den i 13 § angivna nämnden höras.

(Föreslagen lydelse)

Länsstyrelsen åligger tillika att införskaffa den utredning i övrigt som finnes erforderlig.

32 §.

Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under en oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att under nämnda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över *anmälan* om tillstånd till tillfällig utskänkning *eller göra ansökan om sådant tillstånd*. Därvid skola fullmäktige även fastställa allmänna grunder för uppdragets fullgörande.

Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under en oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att under nämnda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över *ansökan* om tillstånd till tillfällig utskänkning. Därvid skola fullmäktige även fastställa allmänna grunder för uppdragets fullgörande.

34 §.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat, att å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må Konungen, ändock att sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige, på ansökan av *detaljhandelsbolaget eller ledamot av fullmäktige*, meddela *bolaget* tillstånd till *utskänkningen* (turistutskänkning). Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat, att å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må Konungen, ändock att sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige, på ansökan av *den som önskar bedriva utskänkningen*, meddela tillstånd *därtill* (turistutskänkning). Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Konungen äger — — — — — prövas erforderliga.

35 §.¹

Tillstånd till — — — — — än restaurangvagn.

De i 28, 31 och 32 §§ meddelade bestämmelserna skola ej äga tillämpning å trafikutskänkning. Har enligt 27 § *anmälan* gjorts som avser sådan utskänkning, skall *intendenten för utskänkingsärenden* införskaffa den utredning som finnes erforder-

De i 28, 31 och 32 §§ meddelade bestämmelserna skola ej äga tillämpning å trafikutskänkning. Har enligt 27 § *ansökan* gjorts som avser sådan utskänkning, skall *länsstyrelsen* införskaffa den utredning som finnes erforderlig.

¹ Senaste lydelse 1967: 795.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

lig. Inkommer detaljhandelsbolaget icke med ansökan i sådant fall, skall vad i 29 § andra och tredje styckena stadgas om fullmäktige i kommunen äga motsvarande tillämpning å trafikföretaget.

36 §.

Tillstånd till utskänkning inom kasernområde — — — Konungens medgivande.

Tillstånd till utskänkning inom område — — — därtill äro.

Första och andra styckena gäller ej tillstånd till utskänkning enligt 25 § c).

39 §.

Angående tillstånd till utskänkning skall utfärdas bevis, angivande tillståndstiden, *utskänkingsstället* och de föreskrifter som må hava fastställts enligt 38 §.

Angående tillstånd till utskänkning skall utfärdas bevis, angivande tillståndstiden, *utskänkingslokaler*na och de föreskrifter som må hava fastställts enligt 38 §. *Tillståndsbevis* skall utfärdas på blankett enligt fastställt formulär.

40 §.

1 m o m.¹ Rätt till utskänkning må av detaljhandelsbolaget överlåtas endast till den som gjort sig känd för ordentlighet och finnes med hänsyn till personliga egenskaper i övrigt och andra förhållanden lämpligen böra utöva rörelsen. *Till styrkande härav skall, när detaljhandelsbolaget så påfordrar, företes intyg av polismyndighet.*

Utskänkning må — — — — — tillsyn däröver.

Den som — — — — — sådant företag.

2 m o m. *Överlåtelse* till annan än enskild person må ske endast där för rörelsen utsetts en föreståndare, som godkännes av *detaljhandelsbolaget*. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare. Föreståndare och ersättare skola uppfylla i 1 mom. föreskrivna villkor.

1 m o m. *Tillstånd* till utskänkning må *meddelas* endast den som gjort sig känd för ordentlighet och finnes med hänsyn till personliga egenskaper i övrigt och andra förhållanden lämpligen böra utöva rörelsen.

2 m o m. *Tillstånd* till annan än enskild person må *meddelas* endast där för rörelsen utsetts en föreståndare, som godkännes av *länsstyrelsen*. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare. Föreståndare och ersättare skola uppfylla i 1 mom. föreskrivna villkor.

¹ Senaste lydelse 1965: 96.

(Nuvarande lydelse)

3 m o m.¹ Rätt till utskänkning skall *överlåtas* på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (restaurangbolag), när så av särskilda skäl finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning. Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

(Föreslagen lydelse)

3 m o m. Tillstånd till utskänkning skall *meddelas* ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (restaurangbolag), när så av särskilda skäl finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning. Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

41 §.²

Beträffande överlåtelse av rätt till utskänkning skall, sedan den i 13 § angivna nämnden hörts, skriftligt avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning på järnvägståg samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Rättighetsinnehavaren är skyldig att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Detta gäller dock ej sådana rusdrycker som äro avsedda för utskänkning på fartyg eller luftfartyg vid annan färd än färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

42 §.

1 m o m. Har *utskänkingsinnehavare* avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen anmälan därom göras hos *detaljhandelsbolaget* med uppgift om föreståndare för rörelsen.

Godkännes föreståndaren av *detaljhandelsbolaget*, må rörelsen fortsättas intill utgången av den tid tillståndet avser eller den kortare tid *bolaget* finner skäl bestämma. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare.

1 m o m. Har *rättighetsinnehavare* avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen anmälan därom göras hos *länsstyrelsen* med uppgift om föreståndare för rörelsen.

Godkännes föreståndaren av *länsstyrelsen*, må rörelsen fortsättas intill utgången av den tid tillståndet avser eller den kortare tid länsstyrelsen finner skäl bestämma. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare.

¹ Senaste lydelse 1957: 212.² Senaste lydelse 1963: 221.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Föreståndare och — — — — — föreskrivna villkor.

Godkännes icke föreståndare, skall *detaljhandelsbolaget* lämna vederbörande tillfälle att inom viss tid anmäla annan föreståndare.

Göres ej anmälan som ovan i detta moment sägs inom föreskriven tid, *anses avtalet om överlåtelsen hava upphört* att gälla den dag anmälningstiden utgick.

Godkännes icke heller den senast anmälde föreståndaren *och har frågan enligt 60 § underkastats länsstyrelsens prövning, anses avtalet hava upphört* att gälla den dag laga kraftvunnet beslut i ärendet föreligger; *i annat fall anses avtalet hava upphört att gälla tre veckor efter bolagets beslut.*

Godkännes icke föreståndare, skall *länsstyrelsen* lämna vederbörande tillfälle att inom viss tid anmäla annan föreståndare.

Göres ej anmälan som ovan i detta moment sägs inom föreskriven tid, *upphör tillståndet* att gälla den dag anmälningstiden utgick.

Godkännes icke heller den senast anmälde föreståndaren *upphör tillståndet* att gälla den dag laga kraftvunnet beslut i ärendet föreligger.

3 m o m. Överlåter rättighetsinnehavaren sin rörelse på annan, må tillståndsmyndigheten efter prövning enligt 40 § överföra tillståndet på denne, varvid nytt tillståndsbevis skall utfärdas.

43 §.

Iakttages icke vid utskänkning bestämmelserna i denna förordning, med stöd därav meddelade föreskrifter eller *villkor i överlåtelseavtal eller* uppfyller utskänkingsrörelse icke de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad böra uppställas på sådan rörelse, skall *intendenten för utskänkingsärenden, efter hörande av den i 13 § angivna nämnden, alltefter omständigheterna*

1) tillhålla rättighetsinnehavaren — — — vidtaga rättelse;
2) hos *länsstyrelsen påkalla förklaring att överlåtelseavtalet skall upphöra att gälla; eller*

3) om så finnes lämpligt med hänsyn till särskilda förhållanden, *hos länsstyrelsen hemställa om föreskrift* som i 38 § sägs.

Vid prövning — — — — — större myckenhet.

Iakttages icke vid utskänkning bestämmelserna i denna förordning, med stöd därav meddelade föreskrifter eller uppfyller utskänkingsrörelse icke de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad böra uppställas på sådan rörelse, skall *länsstyrelsen* alltefter omständigheterna

2) återkalla tillståndet; eller

3) om så finnes lämpligt med hänsyn till särskilda förhållanden, *meddela föreskrift* som i 38 § sägs.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.¹

Ombyte av utskänkningsställe må ske efter medgivande av den myndighet som meddelat tillståndet till utskänkningslokalerna. Över ansökan om sådant medgivande skall *intendenten för utskänkningsärenden* inhämta yttranden från dem som blivit hörda i tillståndsärendet och därefter med eget *utlåtande* överlämna handlingarna till *vederbörande tillståndsmyndighet*.

Ombyggnad av — — — — — med ombyggnaden.

Inrättande av drinkbar eller annan väsentlig ändring i utskänkningslokalernas anordnande eller införande av självservering för rusdrycker må, om ärendet ej prövas enligt andra stycket, ske endast efter godkännande av *intendenten för utskänkningsärenden*.

Ombyte av utskänkningsställe må ske efter medgivande av den myndighet som meddelat tillståndet till utskänkningslokalerna. Över ansökan om sådant medgivande skall *länsstyrelsen* inhämta yttranden från dem som blivit hörda i tillståndsärendet och därefter, *om länsstyrelsen icke själv är tillståndsmyndighet*, med eget *yttrande* överlämna handlingarna till denna.

Inrättande av drinkbar eller annan väsentlig ändring i utskänkningslokalernas anordnande eller införande av självservering för rusdrycker må, om ärendet ej prövas enligt andra stycket, ske endast efter godkännande av *länsstyrelsen*.

46 §.

2 m o m.² Spritdrycker må — — — — — med måltid.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av *kontrollstyrelsen*. *Styrelsen* må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelserna i första stycket.

Konungen må medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i kommun, som beröres av beslutet, genom *intendentens för utskänkningsärenden* försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningslokalerna som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av *riksskatteverket*. *Verket* må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelserna i första stycket.

Konungen må medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i kommun, som beröres av beslutet, genom *länsstyrelsens* försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningslokalerna som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

¹ Senaste lydelse 1966: 223.

² Senaste lydelse 1963: 221.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 §.

2 m o m.¹ Utskänkning skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 38 eller 43 § eller ock medgivande till utsträckt tid lämnats i den ordning nedan i 3 eller 4 mom. sägs, dock att utskänkning *som avses i 33 § utan sådant medgivande må fortgå till klockan 1*, där ej *detaljhandelsbolaget* finner skäligt föreskriva att utskänkningen skall avslutas tidigare.

3 m o m. Föreligger stadigvarande behov av utskänkning efter klockan 22, äger länsstyrelsen lämna medgivande därtill i samband med utskänkningstillståndet eller, då sådant behov yppas under oktrojtiden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *intendenten för utskänkingsärenden* inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen *samt där- efter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.*

Ej må — — — — — fullmäktige förordat.

52 §.

2 m o m. Medgivande att — — — av länsstyrelsen.

Vill *utskänkingsinnehavare* regelbundet å restaurang anordna underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs, må medgivandet lämnas i samband med utskänkningstillståndet eller, då fråga därom uppkommer under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *intendenten för utskänkingsärenden* inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen *samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.*

Vill *utskänkingsinnehavare* för särskilt tillfälle anordna föreställning eller underhållning som i första

2 m o m. Utskänkning skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 38 eller 43 § eller ock medgivande till utsträckt tid lämnats i den ordning nedan i 3 eller 4 mom. sägs, dock att *sluten* utskänkning utan sådant medgivande må fortgå till klockan 1, där ej *länsstyrelsen* finner skäligt föreskriva att utskänkningen skall avslutas tidigare.

3 m o m. Föreligger stadigvarande behov av utskänkning efter klockan 22, äger länsstyrelsen lämna medgivande därtill i samband med utskänkningstillståndet eller, då sådant behov yppas under oktrojtiden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *länsstyrelsen* inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen.

Vill *rättighetsinnehavare* regelbundet å restaurang anordna underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs, må medgivandet lämnas i samband med utskänkningstillståndet eller, då fråga därom uppkommer under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *länsstyrelsen* inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen.

Vill *rättighetsinnehavare* för särskilt tillfälle anordna föreställning eller underhållning som i första styc-

¹ Senaste lydelse 1957: 212.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

stycket sägs, äger länsstyrelsen, efter den utredning som finnes erforderlig, lämna medgivande därtill.

Medgivande må — — — — — hava bestämt.

ket sägs, äger länsstyrelsen, efter den utredning som finnes erforderlig, lämna medgivande därtill.

53 §.

Intendenten för utskänkningsärenden skall i god tid före varje oktrojperiods början lämna fullmäktige i kommunen tillfälle att yttra sig dels angående den omfattning i vilken enligt fullmäktiges mening rätt till utskänkning som avses i 33 § bör överlåtas, dels angående de grunder enligt vilka medgivande, varom stadgas i 47 § 4 mom., 51 § och 52 § 2 mom. tredje stycket, må lämnas. *Intendenten* skall därefter i förekommande fall med eget utlåtande överlämna inkomna yttranden till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall meddela polismyndigheterna erforderliga anvisningar för utövandet av den beslutanderätt som på dem ankommer.

Länsstyrelsen skall i god tid före varje oktrojperiods början lämna fullmäktige i kommunen tillfälle att yttra sig dels angående den omfattning i vilken enligt fullmäktiges mening tillstånd till slutet utskänkning bör meddelas, dels angående de grunder enligt vilka medgivande, varom stadgas i 47 § 4 mom., 51 § och 52 § 2 mom. tredje stycket, må lämnas. Länsstyrelsen skall meddela polismyndigheterna erforderliga anvisningar för utövandet av den beslutanderätt som på dem ankommer.

57 §.

1 m o m. Det åligger — — — — — detaljhandel idkas.

Tillsyn över utskänkningsbestämmelsernas efterlevnad och utskänkningsens handhavande i övrigt skall under länsstyrelsen verkställas av *intendenten för utskänkningsärenden*. Polismyndighet och nykterhetsnämnd skola underrätta *intendenten* rörande förhållanden och iakttagelser som bedömas hava betydelse för den honom ålagda tillsynen.

2 m o m.¹ Den som bedriver utskänkning är skyldig att hålla sådan bokföring över sin rörelse att erforderlig kontroll av utskänkningsen möjliggöres. *Kontrollstyrelsen* äger utfärda närmare föreskrifter härom.

Rörelseidkare som nyss sagts skall vidare på begäran hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för *intendenten*

Polismyndighet och nykterhetsnämnd skola underrätta *länsstyrelsen* rörande förhållanden och iakttagelser som bedömas hava betydelse för den *länsstyrelsen* ålagda tillsynen.

Ytterligare föreskrifter om utskänkning meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

2 m o m. Den som bedriver utskänkning är skyldig att hålla sådan bokföring över sin rörelse att erforderlig kontroll av utskänkningsen möjliggöres. *Riksskatteverket* äger utfärda närmare föreskrifter härom.

Rörelseidkare som nyss sagts skall vidare på begäran hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för *länsstyrelsen* el-

¹ Senaste lydelse 1963: 53.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

eller för person, som förordnats av *denna*, ävensom lämna *kontrollstyrelsen* statistiska uppgifter.

ler för person, som förordnats av *denna*, ävensom lämna *riksskatteverket* statistiska uppgifter.

61 §.

Över beslut av *intendenten för utskänkningsärenden så ock över beslut av polismyndighet* enligt denna förordning må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tre veckor från beslutet.

Över beslut av polismyndighet enligt denna förordning må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tre veckor från beslutet.

62 §.¹

Då länsstyrelsen utfärdar bevis om tillstånd till annan årsutskänkning än trafikutskänkning, skall beslutet kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

Då länsstyrelsen utfärdar bevis om tillstånd till annan årsutskänkning än trafikutskänkning, skall, *utom i fall som avses i 42 § 3 mom.*, beslutet kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

64 §.

1 m o m.² Meddelande om — — — — — beslutet avser.

Avskrift av beslut, som länsstyrelse meddelat i utskänkningsärende, skall, då fråga ej är om trafikutskänkning, tillställas länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.

Har polismyndighet meddelat beslut enligt denna förordning, skola *intendenten för utskänkningsärenden* och kommunens nykterhetsnämnd underrättas därom.

Har detaljhandelsbolaget överlåtit rätt till utskänkning enligt 33 §, skola polismyndigheten i orten och kommunens nykterhetsnämnd underrättas.

Avskrift av beslut, som länsstyrelse meddelat i utskänkningsärende, skall, då fråga ej är *om slutet utskänkning eller* om trafikutskänkning, tillställas länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.

Har polismyndighet meddelat beslut enligt denna förordning, skola *länsstyrelsen* och kommunens nykterhetsnämnd underrättas därom.

Länsstyrelsen skall underrätta detaljhandelsbolaget om det eller de slag av rusdrycker som meddelat tillstånd till utskänkning avser. Sker ändring i detta avseende eller återkallas tillståndet, skall bolaget även underrättas därom.

¹ Senaste lydelse 1957: 212.

² Senaste lydelse 1963: 221.

2 m o m. Över beslut rörande utskänkning, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelsen, polismyndighet, *detaljhandelsbolag eller intendenten*, skall *den sistnämnde* föra erforderliga anteckningar. *Närmare föreskrifter härom meddelas av kontrollstyrelsen.*

2 m o m. Över beslut rörande utskänkning, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelsen, *eller* polismyndighet, skall *länsstyrelsen* föra erforderliga anteckningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971. I samband med ikraftträdandet iakttagas följande.

1. Anmälan enligt 27 § i dess äldre lydelse skall efter ikraftträdandet behandlas som ansökan enligt 27 § i dess nya lydelse. Av detaljhandelsbolaget eller fullmäktige i kommun hos länsstyrelsen gjord ansökan om tillstånd till årsutskänkning, vilken vid tiden för ikraftträdandet icke blivit föremål för avgörande, skall anses gjord av den som enligt 27 § i dess äldre lydelse gjort anmälan att han vill bedriva utskänkning.

2. Utskänkningstillstånd, som vid ikraftträdandet är överlåtet av detaljhandelsbolaget, skall anses meddelat den, till vilken tillståndet är överlåtet. I överlåtelsekontraktet angivna föreskrifter gäller tills vidare, om länsstyrelsen ej beslutar annat.

3. Har detaljhandelsbolaget före ikraftträdandet enligt 33 § överlåtit rätt till utskänkning efter utgången av juni 1971, skall den till vilken överlåtelsen skett anses ha fått rätt till slutet utskänkning.

4. Av detaljhandelsbolaget meddelat godkännande av föreståndare för utskänkingsärenden och ersättare för denne samt av intendenten för utskänkingsärenden lämnat godkännande för inrättande av drinkbar eller införande av självservering av rusdrycker gäller tills vidare, om länsstyrelsen ej beslutar annat.

5. Vill någon efter ikraftträdandet anföra besvär över beslut av intendenten för utskänkingsärenden äger 61 § i dess äldre lydelse fortfarande tillämpning.

6. Utan hinder av 14 § andra stycket får utminuteringsställe bibehållas på ort, där sådant ställe var inrättat före utgången av juni 1971.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 30 oktober 1970.

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *fråga om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521)* och anför.

Alkoholpolitiska utredningen (APU)¹ har uppdrag att verkställa en allsidig översyn av alkohol- och nykterhetspolitiken. Som ett led i detta uppdrag har APU i en den 15 juni 1970 avlämnad promemoria om organisationen för utskänkningskontrollen (Stencil Fi 1970: 5) framlagt förslag till ändrade regler rörande tillståndsgivningen och kontrollen av rättigheter att utskänka rusdrycker. Förslaget går bl. a. ut på att därmed förenade uppgifter med verkan fr. o. m. den 1 juli 1971 överflyttas från Systembolaget AB till länsstyrelserna och att bolaget därefter inte skall ha någon befattning med utskänkningsfrågor.

Över promemorian har yttranden avgetts av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, statskontoret, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, Nykterhetsrörelsernas landsförbund, Svenska kommunförbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling, Systembolaget aktiebolag och Systembolagets distriktschefs- och intendentförening. Ett flertal länsstyrelser har med remissvaret översänt infordrade yttranden från kommunala och andra myndigheter eller organ.

¹ Ledamöter riksdagsmannen Sigurd Lindholm, tillika ordförande, riksdagsledamöterna Astrid Bergegren, Karl Boo och Alf Wennerfors, direktörerna Olof Burman, Gunnar Erbacke och Rune Hermansson, byråchefen Arne Hillbo, rådmannen Stig Jungefors samt redaktören Olaus Nyberg.

Gällande ordning m. m.

År 1954 beslutades en nykterhetsreform som innebar genomgripande ändringar för den fortsatta alkohol- och nykterhetspolitiken. Tyngdpunkten i den senare lades på positiva åtgärder i form av intensifierad forskning, undervisning och upplysning i nykterhetsfrågor, upprustning av nykterhetsvården och stimulans i olika former av ungdomsvården.

Beträffande försäljningen av rusdrycker innebar reformen i första hand att motbokssystemet slopades och ersattes av en i princip fri inköpsrätt för personer som uppnått myndig ålder. De 41 lokala systembolag, som före reformens genomförande bedrev detaljhandel med rusdrycker, ersattes med ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag med erforderlig distriktsorganisation, nuvarande Systembolaget AB. Åt detta bolag uppdrogs olika uppgifter rörande utskänkning av rusdrycker i serveringsrörelser.

Nu antydda ändringar i fråga om rusdrycksförsäljningen krävde en helt ny lagstiftning. Förordningen (1937: 436) angående försäljning av rusdrycker ersattes med verkan fr. o. m. den 1 oktober 1955 med den alltjämt gällande rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 52), Rff. Förordningen innehåller bestämmelser som reglerar partihandeln med och importen av rusdrycker, dvs. i huvudsak den verksamhet som bedrivs av Vin och Spritcentralen AB, samt detaljhandeln med rusdrycker i form av både utminuteri genom Systembolaget AB och utskänkning på restauranger. I förordningen regleras därjämte verksamheten vid det allmänna restaurangbolaget och dess dotterbolag, dvs. SARA-bolagen.

Beträffande de i detta sammanhang aktuella utskänkingsfrågorna innebar 1954 års Rff inga väsentligare ändringar i vad som redan gällde enligt 1937 års författning. Sålunda bibehölls det s. k. rättighetsystemet för utskänkningen av rusdrycker med länsstyrelsen som tillståndsgivande myndighet. Det nya för riket gemensamma detaljhandelsbolaget avlöste de tidigare lokala systembolagen som bärare av utskänkingsrätterna. Någon rätt att utskänka rusdrycker tillkom inte riksbolaget, utan i överensstämmelse med den ordning som gällt sedan år 1946, då de lokala systembolagen fråntogs rätten till egen utskänkning, måste riksbolaget sluta särskilt avtal om överlåtelse av erhållet tillstånd på den som avsågs skola utöva utskänkingsrätten. De kontrolluppgifter som tidigare omhänderhafts av systembolagen och av de av dessa tillsammans med restauratörerna bildade och gemensamt finansierade s. k. kontrolldelegationerna övertogs av riksbolaget.

Den i enlighet med det anförda beslutade utformningen av rättighetsystemet och kontrollen av utskänkingsrättigheterna innebar ett avsteg från vad 1944 års nykterhetskommitté föreslagit i de utredningar som låg till grund för 1954 års reform. Kommittén förordade en sammanslagning av de lokala systembolagen till ett riksbolag med särskild distriktsorganisa-

tion och ansåg också att länsstyrelsen skulle vara tillståndsgivare av utskänkingsrättigheter. Däremot ansågs systembolaget inte längre böra vara bärare av sådana rättigheter utan den blivande rättighetsutövaren borde själv kunna söka och erhålla utskänkningstillstånd. Som en följd härav förordades att systembolagens hittillsvarande uppgift som utredande och kontrollerande organ i fråga om utskänkningen överfördes på länsnykterhetsnämnderna. En minoritet inom kommittén förordade en i stort sett oförändrad ordning i dessa delar.

Nykterhetskommitténs förslag beträffande utskänkningen mötte kritik vid remissbehandlingen. Framför allt framhölls att uppgifterna med utskänkningen skulle inkräkta på länsnämndernas nykterhetsvårdande arbete och att länsnämnderna inte kunde förväntas få en sammansättning som var lämplig för utskänkingsfrågorna.

I den proposition till 1954 års riksdag, vari reformen presenterades (prop. 1954: 151), framhöll föredragande departementschefen, att kritiken mot kommittémajoritetens förslag syntes berättigad och att man i stället borde bygga på minoritetens förslag. I anslutning härtill anförde departementschefen följande.

Ansvar för kontrollen är nu uppdelat på flera organ: länsstyrelse, nykterhetsnämnder, systembolag och polismyndigheter. Av dessa kan icke någon sägas ha det huvudsakliga ansvaret, och effektiviteten blir i viss mån lidande därav. Den största sakkunskapen företrädes utan tvivel av systembolagens direktörer. Dessa är emellertid formellt sett privatanställda och är icke underkastade ämbetsansvar.

Behovet av en effektivare kontroll framträder med så mycket större styrka som de nu framlagda förslagen ger restauratörerna större frihet. En grundtanke i dessa förslag är att borttaga en del för restauratörerna besvärande inskränkningar och föreskrifter; i gengäld fördras av restauratörerna en aktivare insats för ordning, nykterhet och trevnad.

Det nuvarande systemet erbjuder emellertid möjligheter att med tämligen små förändringar tillgodose behovet av effektivare kontroll. Systembolagens direktörer ombesörjer det på bolagen ankommande utrednings- och kontrollarbetet och har härigenom, som nyss antytts, förvärvat stor sakkunskap på hithörande områden. Om deras ställning förändras på sådant sätt att de handlar under ämbetsansvar, blir det möjligt att koncentrera utrednings- och kontrolluppgifterna på dem. För den skull behöver de icke vara statsanställda. De kan alltjämt vara anställda och avlönade av utminuteringsorganet och handla å dess vägnar. Detta gör bl. a. möjligt att bibehålla den formellt sett något oegentliga men praktiskt lämpliga anordningen att utminuteringsorganet är bärare av utskänkingsrättigheterna. Den ändrade ställningen bör komma till uttryck på det sättet att de utredande och kontrollerande uppgifterna fullgöres av direktören såsom offentlig tjänsteman, restauranginspektör. Han bör därvid vara underställd länsstyrelsen. I egenskap av tjänsteman kan han själv infordra yttranden i utskänkingsfrågor från kommuner, nykterhetsnämnder och andra. Han bör kunna få handräckning av polismyndighet för utredning rörande missförhållanden. Polismyndigheter och nykterhetsnämnder bör vara skyldiga att till restaurang-

inspektören inrapportera förhållanden som kan tyda på brister i skötseln av viss restaurang. Vid sin sida bör han ha en lokal representation.

De här skisserade förändringarna kan ske inom ramen för systembolagsorganisationen. En motsvarande anordning låter sig emellertid också väl förena med riksbolagsalternativet. Restauranginspektören kan anknytas till riksbolagets distriktsorganisation, lämpligen såsom distriktschef. Systembolagsstyrelserna ersättes därvid med länsvis tillsatta rådgivande nämnder. Alternativet med riksbolag ställer sig snarast fördelaktigare i nu aktuella hänseenden. De administrativa och affärsmässiga uppgifterna inom utminuteringsorganet såsom sådant blir färre för en distriktschef än för en systembolagsdirektör. Man vinner därigenom vid riksbolagsalternativet större säkerhet för att till posten som restauranginspektör utses personer som är särskilt lämpade för de sociala uppgifterna i fråga om utskänkningen. Vidare kan de nuvarande systembolagsstyrelserna — vilkas ledamöter i regel utses till en mindre del av lokala myndigheter och i övrigt av kontrollstyrelsen och aktieägarna — förändras till ett rent länskommunalt organ. Bl. a. kan nykterhetsvården bli direkt företrädd genom att länsnykterhetsnämnden utser en ledamot.

I fråga om riksbolagets organisation anförde departementschefen bl. a. följande.

Riket indelas i försäljningsdistrikt, vart och ett under ledning av en distriktschef. Med hänsyn till distriktschefernas arbetsuppgifter beträffande utskänkningen är det angeläget, att distrikten inte blir alltför stora. Det synes ändamålsenligt att i princip varje län kommer att utgöra ett försäljningsdistrikt. I fråga om några län med endast ett fåtal utminuteringsställen och utskänkingsrättigheter, såsom exempelvis Västerbottens och Norrbottens län, kan dock ifrågasättas, huruvida desamma icke bör sammanslås till ett distrikt. I södra Sverige kan på samma sätt Blekinge län förenas med något angränsande län.

1954 års särskilda utskott biträdde i sitt av riksdagen godkända betänkande (Särsk. U 1954: 1) propositionsförslagen i dessa delar med endast några smärre ändringar.

I enlighet med det anförda gäller f. n. följande beträffande utskänkning av rusdrycker.

Organisation m. m.

Organisatoriskt innebar 1954 års reform att rusdrycksförsäljningen övertogs av ett riksbolag med egen distriktsorganisation. I enlighet härmed stadgas i Rff att riket skall vara indelat i detaljhandelsdistrikt, vart och ett under ledning av en av detaljhandelsbolaget (systembolaget) utsedd distriktschef. I varje län skall vidare finnas en intendent för utskänkingsärenden. Som intendent skall utses systembolagets distriktschef. Denne företräder bolaget i fråga om utskänkning av rusdrycker i länet. Vid behov har bolaget att utse biträdande intendent.

I varje län skall dessutom finnas en till systembolaget knuten rådgivande nämnd med uppgift att avge yttrande i frågor angående försäljningen av

rusdrycker. Nämnden skall även höras i frågor rörande utskänkningstillstånd inom länet. Systembolaget svarar för ersättningen till nämndledamöterna och även i övrigt för nämndernas kostnader.

Vid reformens genomförande år 1955 utgjorde varje län ett distrikt och för varje län tillsattes en distriktschef/intendent. I Gotlands län kombinerades distriktschefstjänsten med tjänsten som butikschef i Visby. Fem biträdande intendenten tillsattes, varav en för Stockholms stad, en för Göteborgs och Bohus län, en för Östergötlands län och två för Malmöhus län.

Distriktsorganisationen har därefter ändrats vid skilda tillfällen. I samband med att distriktschefer avgått från sin tjänst har bolaget genom sammanslagningar av distrikt strävat efter att förbättra arbetsfördelningen mellan distrikten. Efter Kungl. Maj:ts medgivande, som krävs för sådana sammanslagningar, har i distriktshänseende sammanslagningar skett av Blekinge och Kristianstads län, av Hallands och Göteborgs och Bohus län, av Kronobergs, Kalmar och efter en tid även Jönköpings län, av Stockholms stad, Stockholms län och Uppsala län samt av Värmlands och Örebro län. Vidare har Kungl. Maj:t tidigare i dag medgivit sammanslagningar av Västernorrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens och Norrbottens län. I enlighet härmed kommer det nästa år att finnas 16 distriktschefer/intendenten var till kommer 6 biträdande intendenten.

Rättighetssystemet

För rätt till utskänkning fordras tillstånd, som meddelas systembolaget. Tillståndet kan avse utskänkning året runt eller årligen under viss tid (årsutskänkning) eller utskänkning vid enstaka tillfälle eller under enstaka period (tillfällig utskänkning). Tillståndsgivande myndighet är länsstyrelsen i det län där utskänkning skall äga rum. Eftersom bolaget inte självt får bedriva utskänkning skall tillståndet enligt särskilt skriftligt avtal överlåtas på den som skall utöva utskänkningen. Vissa undantag gäller från de nämnda allmänna reglerna.

För utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap fordras ej särskilt tillstånd för systembolaget. Detta har att efter prövning i varje särskilt fall överlåta utskänkningen. För s. k. turistutskänkning gäller att tillstånd meddelas bolaget av Kungl. Maj:t och i fråga om s. k. trafikutskänkning, dvs. utskänkning till passagerare på tåg, fartyg eller luftfartyg, meddelas bolaget tillstånd av länsstyrelsen i det län, där järnvägens styrelse, rederiet eller luftföretaget har sitt säte.

Utskänkning på restaurangerna har kvantitativt gått tillbaka sedan motbokssystemet slopades. Medan det under år 1953 i hela riket såldes 5 793 000 liter spritdrycker för utskänkning var motsvarande siffra för år 1969 2 374 000 liter. Av den totala spritförsäljningen under år 1969 utgjorde försäljningen till utskänkning endast 4,6 %. Å andra sidan har utskänk-

ningen av vin och starköl ökat kraftigt. Under samma tid steg försäljningen av vin till restaurangerna från 1 368 000 liter till 3 317 000 liter och medan det 1956 såldes 3 167 000 liter starköl för utskänkning såldes det 11 279 000 liter år 1969.

I detta sammanhang skall även noteras att antalet restauranger med utskänkingsrättigheter ökat. År 1953 var antalet överlåtna tillstånd till årsutskänkning av spritdrycker och vin 794 samt av enbart vin 474. År 1969 fanns det 1 439 tillstånd till årsutskänkning av sprit, vin och starköl, 743 vin- och starkölsrättigheter samt 112 tillstånd till årsutskänkning av enbart starköl.

Intendenternas arbetsuppgifter

Intendentens uppgifter regleras i Rff, i instruktionen (1954:647) för intendenten för utskänkingsärenden och genom särskilda av kontrollstyrelsen meddelade anvisningar. Sammanfattningsvis har intendenten till uppgift att verkställa utredning i ärenden om utskänkning av rusdrycker inom länet samt att där öva tillsyn över utskänkingsbestämmelsernas efterlevnad och utskänkningens handhavande.

Utredningen i tillståndsärende tillgår så att intendenten inhämtar yttrande från länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkning är avsedd att bedrivas, varvid fullmäktige skall höra kommunens nykterhetsnämnd, samt därjämte verkställer egen undersökning. I sistnämnda hänseende har särskild vikt lagts vid att intendenten skaffar sig personlig kännedom om utskänkingslokalernas lämplighet för ändamålet med hänsyn till belägenhet, inredning och utstyrelse samt möjligheterna till överblick. Motsvarande gäller vid ombyte av utskänkingsställe. Rådgivande nämnden skall höras efter slutförd utredning. Intendenten är skyldig att inför länsstyrelsen föredra utskänkingsärenden och, när bolaget eller intendenten ej har enskild motpart, avge yttrande i sådant ärende. Han skall därjämte gå rådgivande nämnden till handa med bl. a. protokollföring.

Den allmänna tillsynsskyldigheten skall intendenten utöva genom kontakter med polis- och socialmyndigheter m. fl. och genom besök på utskänkingsställena. Tillsynen skall i första hand avse rörelsens allmänna karaktär, men särskild uppmärksamhet skall fästas vid utskänkning i drinkbar och genom självservering, prissättningen på drycker, bestämmelserna om tillhandahållande av mat, det alkoholfria dryckessortimentet samt restauratörernas bokföring. Intendenten skall själv vidta eller hos länsstyrelsen påkalla åtgärder mot den som ej iakttar gällande bestämmelser.

I samråd med rådgivande nämnden skall intendenten verka för att utskänkning bedrivs enligt gällande bestämmelser samt att ordning, nykterhet och trevnad råder på utskänkingsställena. Han skall vidare i samråd

med Vin och Spritcentralen AB verka för att reklam eller dylikt inte bedrivs i strid mot Rff:s syfte.

Intendenten har befogenhet att godkänna inrättande av drinkbar eller annan väsentlig ändring i utskänkningslokalernas anordnande och införande av självbetjäning av rusedrycker. Över beslut, som intendenten meddelat, kan besvär anföras hos länsstyrelsen. Motsvarande gäller i fråga om polismyndighets beslut i utskänkningsärenden.

Distriktschefernas arbetsuppgifter

Intendenten för utskänkningsärenden är som nämnts samtidigt distriktschef hos systembolaget och har i denna egenskap särskilda uppgifter i fråga om utminuteringsen av rusedrycker inom sitt distrikt.

Distriktschefen har en allmän skyldighet att se till att Rff:s försäljningsbestämmelser följs av systembolagets butikspersonal. Samma skyldighet har bolagets butiksinpektörer och konsulenter. Det är här dock närmast fråga om kontrollerande och rådgivande verksamhet. I första hand är det butikscheferna som har att se till att försäljningsbestämmelserna tillämpas på rätt sätt av butikspersonalen.

Distriktschefen har vidare vissa uppgifter beträffande den i Rff förutsatta stickprovsmässiga legitimationskontrollen i systembutikerna och svarar även för att dessa en gång i månaden får uppgifter på personer som är avstängda från inköp, de s. k. spärrlistorna.

Enligt bolagets instruktion för distriktscheferna skall dessa vidare svara för att företagsekonomisk samordning kommer till stånd på orter med mer än en butik, t. ex. beträffande personal, transporter och försändningsverksamhet. Det egentliga personalansvaret utövas av butikscheferna, men vid semester eller sjukdom har om så behövs distriktschefen att bestämma om erforderliga personalomflyttningar.

Utöver vad nu anförts har distriktscheferna att fullgöra vissa granskings- och kontrolluppgifter rörande rusedrycksförsäljningen. Härunder faller granskning av månadsräkningar från svenska bryggerier, granskning och avskrivning av kross och liknande, kontrollinventering av butikernas lager och kassor, övervakning av bestämmelserna om restaurangernas kreditvillkor samt granskning av reseräkningar för butikspersonal som tjänstgjort på annan ort. Som en kvarleva från de lokala systembolagens tid sker vid distriktskontoren i Malmö och Göteborg fakturering och bokföring av varuleveranserna till restaurangerna i dessa städer. Under senare år har butiksinpektörer och konsulenter i viss utsträckning anlitats för kontrollinventeringarna och för övervakningen av restaurangernas krediter.

Ytterligare en arbetsuppgift har anförts trots distriktscheferna, nämligen funktionen som vicevärdar för systembolagets fastigheter. Fr. o. m. år 1968 har dock vicevärdskapen successivt förts över från distriktscheferna till

andra tjänstemän i bolaget eller till särskilda serviceorgan för fastighetsförvaltning. Hösten 1969 var distriktschefer vicevärdar för endast en tredjedel av bolagets fastighetsbestånd.

Utredningen

Allmänna synpunkter på organisationen

Före 1954 års reform hade de lokala systembolagen till uppgift bl. a. att på ett socialt godtagbart sätt bedriva utskänkning. Denna uppgift övertogs genom reformen av de allmänna restaurangbolagen. Att man likväl behöll den gamla ordningen med det nya riksbolaget som bärare av utskänkingsrättigheterna och samtidigt skapade kombinationen distriktschef/intendent hade, framhåller APU, sin särskilda förklaring. Främst var denna ordning dikterad av önskemålet att inom den nya organisationens ram tillgodogöra sig den sakkunskap på utskänkingsområdet, som de tidigare systembolagsdirektörerna hade. De nya distriktschefsbefattningarna besattes också huvudsakligen av dessa direktörer.

Utvecklingen på utskänkingsområdet efter 1954 års reform har kännetecknats av kraftigt minskad starkspritförsäljning och väsentligt ökad vin- och starkölsförsäljning. Samtidigt har utskänkingsställena ökat i antal. Under samma tid har de distriktschefer/intendenter som tidigare varit systembolagsdirektörer minskat i antal och en personväxling ägt rum inom de rådgivande nämnderna. Ett flertal av distriktscheferna kommer inom de närmaste åren att pensioneras. År 1974 kommer endast 10 av de nuvarande distriktscheferna och biträdande intendenterna att kvarstå i tjänst och av dessa har bara tre tidigare varit systembolagsdirektörer. De väsentliga skälen för utskänkingsfrågornas anknnytning till systembolaget har därför, konstaterar APU, starkt försvagats och kommer att minska ytterligare i tyngd.

Den nuvarande arbetsfördelningen mellan systembolagets huvudkontor, distriktskontor och butiker, har sin huvudsakliga grund i att bolaget enligt Rff skall ha en distriktsorganisation för i första hand uppgifter inom utskänkingsområdet. Frågan om denna distriktsorganisation har gjorts till föremål för särskild utredning. I samråd med kontrollstyrelsen uppdrog systembolaget åt organisationsdirektören hos statskontoret J.-G. Engman att behandla frågan. I sitt utlåtande framhöll utredningsmannen bl. a., att bolagets regionala organisation endast till en del kunnat byggas upp enligt företagsekonomiska principer. Genom de speciella förhållanden som gäller för rusdrycksförsäljningen, har organisationen att uppfylla vissa arbetsuppgifter, vilka påverkat organisationsstrukturen. Framför allt gäller detta distriktschefernas tillika intendenternas arbetsuppgifter, där en påtvingad organisationsstruktur direkt kan sägas styra verksamheten. För att utnyttja den arbetskraft som finns har distriktscheferna dessutom ålagts vissa upp-

gifter som från rationella företagsekonomiska synpunkter skulle ha ordnats på annat och effektivare sätt. Som exempel härpå angavs kontrollinventeringar, utskrift och distribution av spärllistor, kontroll av kross, ölfakturor m. m. samt viss medelsförvaltning och bokföring. Utredningsmannen fann det klart, att distriktsorganisationen kan begränsas i avsevärd omfattning, om distriktscheferna framtogs intendentuppgifterna och om andra uppgifter överfördes till andra myndigheter, andra organisationsled eller till särskilda serviceföretag. Det grundläggande i fråga om organisationen måste vara att bolagsledningen har möjligheter att effektivt leda, följa och kontrollera butikernas verksamhet. Med utgångspunkt härifrån beträffande avvägningen av ansvarsfördelningen mellan de olika leden i organisationen stannade utredningsmannen för en distriktsorganisation med fem relativt likvärdiga regioner.

I yttrande till APU har systembolaget på grundval av den nämnda utredningen framhållit att bolagets verksamhet bör kunna bedrivas tillfredsställande med en avsevärt mindre distriktsorganisation, om bolagets uppgifter beträffande utskänkningsområdet bortfaller. Enligt bolagets överväganden borde under denna förutsättning den regionala organisationen kunna begränsas till fyra distrikt, vilket skulle medföra en årlig inbesparing för bolaget på ca 1,9 milj. kr. i aktuella kostnader räknat. Ett utdrag av bolagets yttrande finns återgivet i APU:s promemoria.

Kontrollstyrelsen har också i yttrande till APU behandlat den aktuella organisationsfrågan och därvid framlagt förslag till en åtskild organisation för utminuterings- och utskänkningsområdena. Även detta yttrande finns återgivet i promemorian.

Handläggningen av utskänkningsärenden m. m.

Den som vill bedriva utskänkning av rusdrycker har att vända sig med en anmälan härom till intendenten för utskänkningsärenden, som utreder frågan. Det är emellertid inte intendenten utan distriktschefen som hos länsstyrelsen anhåller om utskänkningstillstånd. Enligt APU framstår det som uppenbart att ett sådant system, där samme person vid behandlingen av ett ärende så att säga har att agera i två roller, vars intressen inte alltid helt sammanfaller, bör undvikas. Det har i praktiken inträffat, påpekar APU, att en distriktschef/intendent anhållit om utskänkningstillstånd i sin egenskap av företrädare för systembolaget samtidigt som han i yttrande till länsstyrelsen förklarat att han såsom intendent för utskänkningsärenden avstyrkte att sådant tillstånd meddelades. Distriktschefen kan i sådana fall, där remissorganen haft skiftande meningar, inge ansökan enbart för att få en prövning till stånd. Skulle han neka att medverka härtill, har sökanden endast den möjligheten kvar att hos kommunen begära att denna skall ingå med vederbörlig ansökan.

APU konstaterar vidare, att Rf liksom fallet är i fråga om flertalet för-

valtningsförfattningar saknar närmare bestämmelser om vem som har möjlighet att genom besvär få ett beslut av länsstyrelsen omprövat i högre instans. Under hänvisning till vissa uttalanden i besvärssakkunnigas betänkande rörande förvaltningsförfarandet (SOU 1964:27, s. 516) konstaterar APU att en vidsträckt besvärsrätt i praxis synes gälla i fråga om beslut som innebär bifall till gjord ansökan. Sålunda har ansetts att besvärsrätt i dessa fall bör tillkomma inte endast de i saken hörda myndigheterna utan även bl. a. konkurrenter till den medgivna rörelsen och för övrigt varje kommunmedlem. När det gäller avslagsbeslut, anses endast sökanden äga besvärsrätt. Detta innebär, såvitt gäller av länsstyrelse meddelat beslut om avslag på begäran om utskänkningstillstånd för rusedrycker, att endast systembolaget — eller i förekommande fall kommunens fullmäktige — kan överklaga detta. Den restauratör, som ursprungligen hos intendenten för utskänkingsärenden anhållit att få bedriva utskänkning, har ingen möjlighet att besvärsvägen erhålla rättelse. Detta framstår som särskilt olyckligt i de fall, då bolagets företrädare inte har något större intresse i saken eller t. o. m. intar en avstyrkande attityd.

Ett fall av nu beskriven typ har, framhåller APU, varit föremål för justitieombudsmannens prövning (JO:s ämbetsberättelse 1967, s. 386 ff). Fallet gällde en restauratör som hos vederbörande intendent anmält önskan att bedriva årsutskänkning av vin och starköl. Ansökan avsåg utskänkning såväl under återstoden av löpande oktroyperiod som under nästkommande oktroyperiod (den 1 oktober 1965—den 30 september 1969). Sedan systembolaget överlämnat ärendet till länsstyrelsen med anhållan om utskänkningstillstånd fann länsstyrelsen ej skäl bifalla framställningen i vad avsåg den kommande oktroyperioden. Restauratören anförde besvär över beslutet hos Kungl. Maj:t som emellertid med hänsyn till att klaganden inte hade rätt att anförda besvär över beslutet fann sig ej kunna ta upp dessa till prövning.

Med anledning av vad som förevarit fann sig justitieombudsmannen för-anlåten att göra ett uttalande i fråga om utvidgning av besvärsrätten vid avslagsbeslut i utskänkingsärende. I uttalandet anfördes bl. a. följande.

Begränsas nu besvärsrätten i angivna fall till sökanden, dvs. till bolaget, är det tydligt att dylika utskänkingsärenden de facto slutgiltigt avgörs redan genom avslagsbeslutet i första instans. Man kan ju inte gärna räkna med att bolaget skall anförda besvär över ett beslut, som överensstämmer med dess egen uppfattning. Genom denna begränsning av besvärsrätten eluderas med andra ord i praktiken det rättsskydd som besvärsinstitutet är avsett att skänka. Förhållandet framstår som så mycket mera otillfredsställande som de ärenden, varom här är fråga, i regel torde vara av starkt kontroversiell natur och behovet av att kunna få beslutet materiellt omprövat följaktligen särskilt framträdande.

Det synes ligga nära till hands att låta besvärsrätt i angivna fall tillkomma jämväl fullmäktige, som ju har att tillgodose kommunmedlemmarnas intressen i dessa ärenden och som av lagsliftningen tillagts både obliga-

torisk yttranderätt och egen initiativrätt i första instans. Emellertid torde kunna diskuteras om det verkligen alltid är lämpligt — och med avseende å besvärstinstitutets syfte ändamålsenligt — att fullmäktige agerar som part i besvärprocesser av detta slag och i sådan egenskap sålunda har att ingå i närmare argumentation till förmån t. ex. för bibehållande av viss omdiskuterad utskänkingsrörelse. Med hänsyn bl. a. härtill synes kunna ifrågasättas om man inte bör gå ett steg längre och utsträcka besvärsrätten jämväl till den eller de restauratörer, som i händelse av bifall till ansökningsningen kan ifrågakomma för överlåtelse av tillståndet. Det är visserligen riktigt att frågan om restauratörens rätt att bedriva utskänkning inte är föremål för prövning i tillståndsärendet; saken gäller ju principiellt endast bolagets rätt att få ett tillstånd, som senare skall överlåtas. Som regel är emellertid det sökta tillståndet redan i förväg individualiserat till viss restauratör, varför ärendet i realiteten gäller jämväl dennes privaträttsliga intresse. För min del har jag överhuvudtaget svårt att finna något sakligt skäl som kan tala för att restauratörerna i dessa fall bör uteslutas från besvärsrätt, när — enligt vad som synes vara Kungl. Maj:ts praxis — sådan rätt i fråga om tillståndsbeslut av skilda slag plägar tilläggas affärskonkurrenter, som hell saknar av lagstiftningen erkänt intresse i tillståndsärendet.

I yttrandet framhölls slutligen att i APU:s uppgift torde ingå att ägna uppmärksamhet åt ifrågavarande speciallagstiftning, som — om nuvarande konstruktion i fråga om tillståndsgivningen kommer att bibehållas — borde kompletteras med särskilda föreskrifter rörande besvärsrätten.

Samanfattningsvis uttalar APU, att de vid Rff:s tillkomst åberopade skälen för utskänkningens anknytning till systembolaget har starkt minskat i styrka. Den då valda ordningen har från flera synpunkter visat sig mindre lämplig. Systembolagets primära uppgift är att ombesörja utminuteringen av rusedrycker. Bolaget får inte självt bedriva utskänkning. Det framstår under sådana omständigheter som onaturligt att bolaget skall meddelas tillstånd härtill för att sedan enligt föreskrift i lag överlåta tillståndet på annan. Den kontroll över utskänkningen som erhålls på detta sätt kan uppnås med andra och enklare medel. Att bolaget är bärare av utskänkingsrättigheterna medför dessutom, att den som skall bedriva utskänkningen inte har möjlighet att genom eget agerande få sin anhållan prövad i alla instanser. Detta är ur rättssäkerhetssynpunkt betänkligt. Det framstår därför som angeläget att tillstånd till utskänkning i fortsättningen meddelas direkt till den, som skall utöva rättigheten.

Konstruktionen med en tjänsteman som handlar delvis under ämbetsansvar och delvis som anställd i bolaget valdes uppenbarligen för att nå en så smidig övergång som möjligt vid sammanslagningen av de dåvarande 41 systembolagen till ett riksbolag, till vilket utskänkingsrättigheterna alljämt skulle vara knutna. Om det tillstånd som krävs för rätt till utskänkning inte längre skall meddelas bolaget, faller det väsentligaste skälet för att knyta kontrollen över utskänkningen till bolaget bort. Härtill kommer att det från rationaliseringssynpunkt skulle innebära betydande fördelar för systembolaget, om det helt befriades från uppgifterna på utskänkings-

området. Bolaget har t. o. m. ifrågasatt, om en distriktsorganisation under sådana förhållanden skulle vara nödvändig. Men även med en nedskuren distriktsorganisation skulle bolaget spara in ca 1,9 milj. kr. årligen.

APU:s ställningstaganden och förslag

APU anser, att de anmärkningar som från rättssäkerhetssynpunkt kan riktas mot gällande ordning är av allvarlig art. Från principiella utgångspunkter synes det även egendomligt att systembolaget, som inte självt får bedriva utskänkning, skall meddelas tillstånd härtill för att sedan enligt föreskrift i lag överlåta tillståndet på annan. Bolagets distriktsorganisation har fått sin nuvarande föga rationella utformning främst för att kunna sköla sina uppgifter på utskänkingsområdet. Ur effektivitetssynpunkt skulle det innebära betydande fördelar, om denna organisation kunde skäras ned eller helt avvecklas. En ändring av rättighetssystemets utformning och av organisationen för utskänkingskontrollen framstår med hänsyn till det anförda som ofrånkomlig. Omläggningen bör — för att undvika personaladministrativa svårigheter och väsentliga fördyringar — genomföras innan personskifte hinner ske på de distriktschefsposter, där nuvarande befattningshavare inom kort skall avgå med pension.

Någon ändring i reglerna om hur utskänkningen skall bedrivas åsyftas inte i detta sammanhang. APU har ännu inte tagit ståndpunkt till denna fråga. Enligt APU:s mening står det emellertid redan nu klart att rätten att bedriva utskänkning av rusdrycker även i framtiden måste göras beroende av en tillståndsprövning, liksom att den kommande utskänkingslagstiftningen bör innehålla regler som begränsar tillståndsinnehavarens försäljningsmöjligheter. Behovet av såväl upplysning rörande dessa föreskrifter som kontroll av bestämmelsernas efterlevnad kommer alltså att bestå. Inte heller finns anledning att anta att de krav som f. n. ställes på skötseln av ett utskänkingsställe i fråga om ordning, nykterhet och trevnad skall sänkas. Med hänsyn främst till att antalet restauranger med utskänkingsrättigheter år från år ökar är det enligt utredningens mening uppenbart, att tillsynen över utskänkningen kommer att kräva minst lika stora insatser från myndigheternas sida i fortsättningen som hittills.

Alkoholärendenas sociala anknytning talar enligt APU för att intendenternas arbetsuppgifter i framtiden lämpligen bör inordnas bland uppgifterna för en samordnad regional konsulentverksamhet på det sociala området. Så länge en sådan konsulentverksamhet inte finns, måste emellertid frågan lösas på annat sätt. De tänkbara lösningarna är enligt APU att överföra utskänkingsärendena på länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd eller en särskild fristående regional organisation.

Med hänsyn till den kritik som riktades mot 1944 års nykterhetskommittés förslag att lägga utskänkingskontrollen på länsnykterhetsnämnderna och till osäkerheten om dessa nämnders framtida uppgifter har APU,

oaktat att skäl kan anföras för en sådan lösning, inte närmare utrett detta alternativ.

Vad gäller länsstyrelsealternativet synes detta enligt APU kunna genomföras antingen på det sättet att den sektion som f. n. handlägger övriga utskänkningsärenden får ta hand om även tillståndsärendena eller också genom att en tjänsteman med särskild uppgift att handlägga utskänkningsärenden beträffande inte endast rusdrycker utan även öl och alkoholfria drycker knyts till länsstyrelsen. Med hänsyn till de speciella arbetsuppgifter som denne tjänsteman skulle ha, vore det möjligt och önskvärt att för befattningen ställa krav på en social samhällsvetenskaplig inriktning. Dessa båda länsstyrelsealternativ liksom alternativet med en särskild fristående regional organisation har för APU:s räkning analyserats och kostnadsberäknats av statskontoret med utgångspunkt från den nuvarande organisationen.

Intendentgöromålen, varmed i detta sammanhang avses samtliga ärenden rörande utskänkning som handläggs på distriktskontoren och således även ansökningar enligt 33 § Rff, motsvarar i de flesta län inte en hel årsarbetskraft. Den för beräkningen av personalbehovet i den nya organisationen erforderliga bestämningen av arbetstidens fördelning på distriktschefs- och intendentgöromål gjordes i statskontorets utredning på så sätt, att intentionerna i sex olika län intervjuades om sina arbetsuppgifter. I samband därmed inhämtades även uppgifter om antalet utskänkningstillstånd, resdagar, restaurangbesök m. m. Intervjuerna bildade sedan underlag för en enkät som tillställdes övriga intendent. De på detta sätt erhållna tidsfördelningarna har bedömts vara så tillförlitliga att de kunnat användas som utgångsvärden för kostnadsberäkningarna.

Beträffande resultatet av denna del i utredningen skall här endast nämnas, att intendentgöromålets andel av arbetstiden varierade mellan 40 och 100 % för intendenterna och de biträdande intendenterna samt mellan 20 och 100 % för biträdespersonalen. Häri ingår inte Gotlands län, för vilket län redovisats så låga relationstal som 15 % för intendenten och 10 % för biträdespersonalen.

Alternativet med en särskild regional organisation. Statskontorets utredning beträffande detta alternativ tog sikte på en indelning i sammanhängande men ej alltför vidsträckta distrikt med ett arbetsunderlag i varje distrikt för minst två intendent. Genom en sådan dimensionering kan man med stor säkerhet anta att det ständigt finns en intendent tillgänglig på stationeringsorten för besvarande av frågor, handläggning av brådskande ärenden m. m. En av intendenterna bör vara chef för kontoret. Rekryteringen till chefstjänsterna kan ske inom organisationen medan tillskottet av biträdande intendent får ske utifrån. Härigenom vinner man att en på arbetsområdet oerfaren tjänsteman kan instrueras av en i tjänsten äldre intendent.

Den av statskontoret i enlighet härmed utformade organisationen skulle

bestå av åtta distrikt omfattande lägst två och högst fem län. Ett distrikt, omfattande Stockholms och Uppsala län, skulle ha tre intendent, medan två intendent skulle finnas i övriga län. För kontorsgöromålen skulle behövas en eller högst två heltidstjänster per distrikt. Totalt skulle organisationen omfatta 17 intendent och 11 kontorstjänster.

Den nu diskuterade organisationsformen har dock, konstaterar APU, avgörande nackdelar. Den beslutande funktionen i utskänkingsärenden synes böra vara kvar hos länsstyrelsen. Härigenom uppkommer ett omfattande kommunikationsbehov mellan länsstyrelsen och den nya intendentorganisationen. Detta gäller även — dock i något mindre utsträckning — om intendent ges behörighet att själv besluta i vissa ärenden, t. ex. i fråga om tillfällig utskänkning till slutet sällskap. Det synes även böra undvikas att skapa alltför stora distrikt som tvingar intendenterna till långa resor och ger mindre utrymme för den lokala kunskap intendenterna bör ha. Nu anmärkta förhållanden synes i stort sett kunna undvikas om ärendena knyts till länsstyrelsen.

Länsstyrelsealternativen. Beträffande alternativen att i en eller annan form föra över utskänkingsärendena till länsstyrelsen har statskontoret uttalat bl. a. följande.

Enligt APU:s alternativa förslag kan utskänkingsärendena överföras till länsstyrelsen på två sätt. Det ena utgår från att länsstyrelsens nuvarande personalstruktur bibehålls och det andra utgår från att en särskild tjänsteman, med från övrig länsstyrelsepersonal skiljaktig kompetens, anställs vid varje länsstyrelse.

Båda förslagen synes enligt statskontorets mening medföra möjligheter till god kontinuitet vid ärendenas handläggning och en inom länsstyrelsen samlad och utökad erfarenhet av dessa frågor. Kontinuiteten förbättras genom att normalt samma tjänsteman bereder och föredrar ärendena samt utför den senare kontrollen av tillståndshavarna. Härigenom vinnns även att en tjänsteman får erfarenhet av ärendenas hela handläggning och uppföljning.

Det andra alternativet (särskild tjänsteman) innebär i och för sig att ärendena koncentreras till en tjänsteman, som erhåller mycket god kunskap och erfarenhet av dessa ärenden. En sådan lösning torde emellertid i viss mån förhindra en flexibel arbetsfördelning. Vid tjänstemannens bortovaro från länsstyrelsen finns nämligen inte någon ersättare med samma bakgrund, som vid behov kan handlägga inkommande ärenden. Det alternativ, som förutsätter att ärendena skall handläggas av sedvanlig länsstyrelsepersonal, medför däremot större möjligheter till smidig arbetsledning. Normalt svarar nämligen en tjänsteman på länsstyrelsen för en viss ärendegrupp men vid förfall för denne finns andra tjänstemän, som kan handlägga ärendena. Vid den primärt ansvariges bortovaro skulle således enligt det första alternativet alltid finnas möjlighet för allmänheten att få svar på frågor och normal handläggning kan förekomma.

Personaldimensioneringen erbjuder för båda alternativen vissa svårigheter. I fråga om alternativet med en särskild tjänsteman måste beaktas, att de nuvarande intendentgöromålen i flertalet län inte motsvarar en hel års-

arbetskraft. Dessutom torde vissa rationaliseringar kunna genomföras i samband med en omorganisation, vilka skulle medföra viss arbetsminskning. Vidare torde en del av intendenternas personalärenden ingå i den normala rutinen vid länsstyrelsen.

Också vid ett överförande av ärendena till länsstyrelsen enligt det första alternativet (bibehållen personalstruktur) torde personalförstärkning komma att krävas vid flera länsstyrelser även med beaktande av de arbetsminskningar, som skett inom allmänna sektionen under senare tid. Som exempel på sådana kan nämnas ärenden avseende äktenskapsdispenser, som minskat avsevärt genom den nya äktenskapslagstiftningen och ärenden rörande explosiva varor, som till största delen har överförts till de lokala polismyndigheterna. Det är emellertid f. n. inte möjligt att fastställa hur många årsarbetskrafter som de olika ärendeminskningarna sammanlagt motsvarar. De frekvensstudier, som statskontoret förelagt vid länsstyrelsen i Värmlands län är föremål för bearbetning.

Personaldimensioneringen med anledning av utskänkingsärendenas eventuella överförande till länsstyrelsen har därför i nuvarande läge måst bestämmas oberoende av statskontorets pågående undersökningar av länsstyrelserna.

Beräkningarna av personalkostnaderna enligt alternativ 1 har som utgångspunkt haft att länsstyrelserna torde kunna ta emot en arbetsmängd — vad avser nuvarande intendentsgöromål — motsvarande upp till 0,3 årsarbetskrafter, utan personalförstärkning. I de län där intendentsgöromålen omfattar mer än 0,3 årsarbetskrafter har utredningen däremot förutsatt att förstärkning behövs. Länsstyrelsen i Stockholms län, inom vars område intendentfunktionen redan nu är renodlad, tillförs sålunda de två för länet avdelade tjänsterna medan övriga länsstyrelser — utom länsstyrelserna i Gotlands och Blekinge län — torde behöva tillföras en tjänst vardera.

I fråga om intendenterna har någon möjlighet till deltidansättning ej ansetts föreligga, medan för biträdespersonalen även halva årsarbetskrafter beräknats kunna tillföras länsstyrelserna. Vid beräkningen har antagits att länsstyrelserna utan personalförstärkning kan ta emot en arbetsmängd motsvarande upp till 0,25 årsarbetskrafter, att en arbetsmängd, motsvarande 0,25—0,75 årsarbetskrafter, kräver tillskott av en halv biträdestjänst samt att större arbetsmängd än 0,75 kräver en hel biträdestjänst.

Med ovanstående beräkningsgrunder uppstår emellertid beträffande de tjänster som motsvarar intendenterna viss överkapacitet i förhållande till dagens läge. Denna torde vara svår att utnyttja om man inte avser att öka kontrollen av utskänkningen eller höjer ambitionsnivån för ärendegrupper, som redan nu handläggs inom länsstyrelserna. Vid beräkningarna har hela kostnaden för den nya organisationen — dvs. även överkapaciteten — lagts på den nya organisationen, eftersom de arbetsuppgifter, för vilka denna överkapacitet skulle kunna utnyttjas inte f. n. kan specificeras och kvantifieras och eftersom ifrågakvarande kostnader uppstår genom att intendentfunktionen anknyts till länsstyrelserna.

Liknande problem uppstår även vid ett eventuellt genomförande av alternativet med en särskild tjänsteman. De krav på förkunskaper, som enligt APU bör ställas på denne, innebär att varje länsstyrelse måste tillföras en ny tjänsteman, eftersom någon tjänsteman med motsvarande kompetens ej finns inom dagens länsstyrelse. Även om vissa nuvarande länsstyrelseärenden, exempelvis samtliga ärenden rörande öl, rusdrycker och alkoholfria

drycker, kan handläggas av den nye tjänstemannen, kommer det — vid oförändrad ambitionsnivå — att i vissa län kvarstå en viss överkapacitet.

Enligt detta senare alternativ kan även vissa rekryteringsproblem uppstå, eftersom samtliga tjänster torde bli likvärdiga. Det erforderliga tillskottet av ny personal får således normalt sökas utanför organisationen, vilket medför att en ny och i ett inledningsskede förhållandevis oerfaren intendent skall handlägga ärendena.

I enlighet med det anförda skulle alternativ 1 kräva 23 "intendent-tjänster". Därvid har statskontoret räknat med att två tjänster behövs i Stockholms län, medan ingen förstärkning skulle behövas i Gotlands eller Blekinge län. Vidare skulle behov föreligga för en ökning av kontorspersonal med 10,5 årstjänster fördelade med 2 på Malmöhus län, 1 på vardera Stockholms, Värmlands, Örebro och Kopparbergs län samt 0,5 på vardera Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Älvsborgs, Västmanlands och Gävleborgs län. På övriga län skulle ingen förstärkning erfordras.

Alternativ 2 skulle kräva 26 "intendenter", varav 2 i Stockholms och Malmöhus län samt en i vart och ett av de övriga länen. I fråga om kontorspersonal skulle detta alternativ kräva samma förstärkning som alternativ 1.

Kostnaderna för alternativ 1 har beräknats till omkring 2,1 milj. kr. i årlig kostnad jämte en engångskostnad för förtidspensioneringar på omkring 680 000 kr. Alternativ 2 har beräknats kosta omkring 2,3 milj. kr. årligen. Härtill kommer i båda fallen en kostnad på 190 000 kr. årligen för de rådgivande nämnderna, om dessa skulle bibehållas.

Enligt statskontorets mening är den organisationsform som utgår från att utskänkingsärendena skall handläggas inom nuvarande personalstruktur den lämpligaste. Detta alternativ ger de bästa möjligheterna till smidig inordning av dessa ärenden bland länsstyrelsens övriga arbetsuppgifter och till effektiv arbetsledning samtidigt som kontinuitetskravet tillgodoses bättre än vid det andra alternativet. APU delar statskontorets uppfattning om de organisatoriska fördelarna av att lägga nuvarande intendentgöromål på sektion inom länsstyrelsen, som alltså efter förstärkning av nuvarande personal skulle handlägga alla ärenden om utskänkning av rusdrycker.

Förslaget har den nackdelen i förhållande till alternativet med en särskild tjänsteman, att önskemålet om en social eller samhällsvetenskaplig inriktning hos de tjänstemän som i framtiden skall sköta intendentgöromålen, i viss mån åsidosätts. APU finner det i och för sig önskvärt att befattningshavarna har en sådan inriktning, men befattningen synes dock inte kräva sådana kvalifikationer att det skulle vara nödvändigt att i kompetensfordringarna ställa ett obligatoriskt krav på akademisk examen. Av betydelse bör vara att ifrågavarande ärenden kommer att handläggas på allmän eller i förekommande fall på social sektion inom länsstyrelsen. På dessa sektioner finns tjänstemän med erfarenhet av tillämpningen av och

tillsynen över lagstiftning rörande bl. a. social omvårdnad, hälsovård och sjukvård. De befattningshavare som skall överta de nuvarande intendenternas uppgifter kommer att vara föredraganden i dessa ärenden. Enligt 25 § 2 mom. länsstyrelseinstruktionen (1958:333) åligger det föredraganden att i erforderlig omfattning samråda med sektionschefen beträffande ärendenas beredning. Härmed torde enligt APU vara sört för att ändamålet med Rff:s bestämmelser rörande utskänknigen av rusdrycker blir väl tillgodosett.

Gentemot statskontorets påpekande att det skulle uppstå viss överkapacitet framhåller APU att ökningen av antalet utskänkningsställen efter 1954 års reform medfört ökat behov av tillsyn. Det är därför en fördel att kapaciteten i den nya organisationen är större än i den nuvarande.

På grundval av det anförda är det APU:s uppfattning att utskänkningsärendena nu bör knytas till länsstyrelserna efter de av statskontoret förordade riktklinjerna för alternativet 1.

De rådgivande nämnderna

Av statskontoret inhämtade uppgifter i den tidigare omnämnda för APU:s räkning gjorda utredningen framgår, att de rådgivande nämnderna i 17 av länen sammanträdde 6 gånger eller mindre under år 1968. Genomsnittet för samtliga nämnder var 6 sammanträden. En fråga om antalet anmärkningar under år 1968 till nämnderna om försumlighet från restauratörernas sida (anmärkning enligt 43 § Rff) besvarades av 16 intendent. En intendent redovisade 22 sådana anmärkningar. Det närmast högsta antalet var sju och redovisades i två fall. I fem fall hade inga sådana anmärkningar förekommit. Under samma år ingrep intendenterna enligt 43 § Rff i 62 fall. I 59 av dessa tillhölls rättighetsinnehavaren att vidta rättelse och i tre fall påkallade intendenten hos länsstyrelsen förklaring att överlåtelseavtalet skulle upphöra att gälla. Härutöver anfördes i utredningen bl. a. följande.

Rådgivande nämnden synes såsom institut närmast ha tillskapats som en motsvarighet till de förutvarande bolagsstyrelserna. Nämndens uppgift är såsom angivits i det föregående att avge råd och yttranden i frågor rörande utskänkning. Nämndens kompetens härför kan sägas vara garanterad genom dess sammansättning av representanter för länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd och landsting. Genom sin sammansättning anses nämnden också representera de lokala intressena ifråga om utskänkning av rusdrycker liksom andra frågor inom alkoholförsäljningens område.

Rådgivande nämndernas verksamhet synes i stor utsträckning ha blivit av relativt formellt slag. Tillsyns- och kontrollverksamheten inom rusdrycksområdet åvilar på det regionala planet länsstyrelse och länsnykterhetsnämnd, på det lokala kommunal nykterhetsnämnd samt polismyndighet. Eftersom dessa instanser regelmässigt medverkar vid handläggningen av ärenden rörande utskänkningsstillstånd synes nämndens uppgift i dessa ärenden vara av mindre vikt.

När det gäller överlåtelse av rätt till utskänkning kan man betrakta näm-

dens yttrande såsom en ren formsak. Utskänkningsstillståndet har nämligen sökts med tanke på viss restaurang och dess innehavares (föreståndares) lämplighet har tidigare bedömts i samband med den utredning som ligger till grund för bolagets ansökan. I denna utredning har jämväl de ovan nämnda myndigheterna medverkat.

Däremot synes nämndens rådgivande funktion gentemot intendenten i vad avser vidtagande av åtgärd mot försumlig restauratör f. n. icke innebära "dubbelhandläggning" på samma sätt som konstateras här ovan. I dessa frågor åligger det intendenten att höra nämnden innan denne fattar beslut eller överlämnar ärendet till länsstyrelse för åtgärd. Över intendentens beslut kan besvär anföras hos länsstyrelsen. Denna bestämmelse och det faktum att ett intimt samarbete i dessa frågor helt naturligt måste ske mellan intendenten och de lokala polis- och nykterhetsmyndigheterna synes tala för att även i dessa frågor samhällets såväl som den enskildes intressen blir beaktade. Genom att föreskriva skyldighet för intendent att för yttrande överlämna utredning enligt 12 § instruktionen till berörda myndigheter kommer rådgivande nämndens uppgifter även i dessa frågor att kunna fullgöras i annan ordning. Det har under utredningen framkommit att de kommunala myndigheternas remissbehandling kräver mycket lång tid, vilket förhållande skulle motivera rådgivande nämndens medverkan vid behandling av här ifrågakvarande ärenden. En snabbhandläggning av sådana speciella ärenden måste dock kunna komma till stånd även på kommunal nivå.

Nämndens uppgifter i ärenden angående utminuteringsställets antal och förläggning kan dels betraktas som en regional bedömning ur nykterhetsvårdande och social synpunkt. Kompetens i dessa frågor företräds av länsnykterhetsnämnd och länsstyrelse (planeringsfråga) och rådgivande nämndens medverkan vid handläggningen av sådana ärenden kan endast grunda sig på vad som framkommer vid utredningar av dessa myndigheter. Eventuella lokala (kommunala) synpunkter måste förutsättas bli företrädda vid dessa myndigheters utredningar.

Som framgår av det ovan anförda synes ur de organisatoriska synpunkter utredningsmannen har att företräda övervägande skäl tala för att rådgivande nämndernas verksamhet kan avvecklas. De uppgifter som enligt rusdrycksförsäljningsförordningen skall handhas av dessa nämnder kan, i den mån så ej redan sker, överföras till samhällets ordinarie tillsyns- och kontrollorgan utan att inkräkta på individens säkerhet och samhällets ansvar och intresse. Rådgivande nämndens sammansättning utgör för övrigt i och för sig endast en representation av denna ordinarie samhällsapparat och nämndens initiativmöjlighet kan likaväl fullgöras genom resp. myndigheter.

För egen del konstaterar APU att den rådgivande nämnden har sin främsta betydelse som stöd för intendenten i dennes verksamhet. Detta har särskild betydelse i nuvarande organisationsform, då intendenten annars skulle få göra sin bedömning helt ensam. Nämnden är knuten till och bekostas av systembolaget. Om handläggningen av ärendena övertas av tjänstemän på länsstyrelsen, vars arbetsform bygger på samråd mellan olika befattningshavare, bortfaller ett viktigt skäl för nämndens existens. I den verkställda utredningen har även andra skäl anförts för en avveckling av de rådgivande nämnderna. Det är därför APU:s uppfattning att, under förutsättning att utredningsförslagen i övrigt genomförs, den rådgivande nämnden inte be-

hövs som organ i utskänkingsfrågor och att den kan ersättas av länsnykterhetsnämnden som remissinstans i fråga om inrättande av nytt utminuteringsställe. I sammanhanget erinras om att systembolaget enligt praxis inte inrättar utminuteringsställe i kommun som saknar sådant utan tillstyrkan-
de av fullmäktige i kommunen.

Författningsförslagen

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har APU utarbetat förslag till erforderliga författningsändringar. Dessa omfattar Rff, länsstyrelseinstruktionen (1958:333) och expeditiönskungörelsen (1964:618). Vidare föreslås en ny utskänkingskungörelse i ersättning för instruktionen (1954:647) för intendenten för utskänkingsärenden. Sistnämnda förslag till kungörelse torde få fogas som *bilaga* till statsrådsprotokollet i detta ärende. Beträffande övriga författningsförslag skall här endast återges följande från APU:s kommentar till ändringarna i Rff.

Den föreslagna omläggningen innebär bl. a. att den nuvarande rätten för systembolaget att meddela beslut om utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap överflyttas på länsstyrelsen. Dessa ärenden bör enligt APU kunna handläggas som enmansärenden. För att skilja denna typ av tillfällig utskänkning från annan sådan utskänkning föreslås att den benämns "sluten utskänkning" och att bestämmelserna härom flyttas från 33 § till 25 § Rff.

Enligt 29 § Rff i dess nuvarande lydelse skall systembolaget ansöka om tillstånd till årsutskänkning från oktoberperiodens början före utgången av april månad det år perioden börjar. Anmälan om sådan utskänkning skall restauratören göra före utgången av året före periodens början. När restauratören enligt förslaget skall vara bärare av utskänkingsrätten och således själv ansöka om tillstånd föreslås att bestämmelserna i 27 § Rff om anmälan av restauratör i stället skall gälla restauratörens ansökan. Tiden för ärendets handläggning blir i stort sett oförändrad.

Anmälan om årsutskänkning kan enligt gällande bestämmelser göras helt formlost. När nu anmälan ersätts med ansökan av restauratören krävs enligt APU ett skriftligt förfarande. Förslaget härom har kompletterats med viss uppgiftsskyldighet. APU erinrar om att systembolaget enligt nuvarande 30 § Rff vid ansökan om utskänkningstillstånd äger ange förslag till föreskrifter för utskänkningens bedrivande. Sådana förslag får i den nya ordningen ställas av remissmyndigheterna. På ansökningshandlingen bör emellertid i stället ställas det kravet, att den skall ange platsen för utskänkningen, dryckessortimentet för denna samt om medgivande önskas om utsträckt utskänkningstid eller att utskänka rusdrycker i samband med föreställning eller underhållning. Bestämmelser angående nu nämnd uppgiftsskyldighet föreslås intagna i 27 § Rff.

Med restauratören som bärare av utskänkningrätten följer vidare enligt APU, att det saknas anledning att behålla möjligheten för fullmäktige i kommun att — om systembolaget ej söker — göra ansökan om utskänkningstillstånd. Bestämmelserna härom i 29 § Rff föreslås därför slopade.

Om rättighetsinnehavaren överlåter sin rörelse på annan gäller f. n., att systembolaget prövar om rätten till utskänkning kan överlåtas. Särskild bestämmelse härom saknas i Rff. APU föreslår, att det i 42 § intas bestämmelser om att länsstyrelsen har att pröva, huruvida den nye rörelseinnehavaren uppfyller de för utskänkningstillstånd uppställda kraven.

APU:s förslag innebär att länsstyrelserna i allt väsentligt tar över de uppgifter som nu ankommer på intendenterna enligt den instruktion som gäller för dem. Kontrollstyrelsen har därjämte givits befogenhet att meddela allmänna anvisningar beträffande intendenternas verksamhet. Vad APU föreslår syftar inte till att åstadkomma någon saklig ändring i hur tillsynen över utskänkningen skall bedrivas. Den närmare regleringen av hur tillsynsverksamheten m. m. skall utformas bör enligt APU alltjämt ske i författning som beslutas av Kungl. Maj:t ensam. I enlighet härmed föreslås att i 57 § 1 mom. tredje stycket Rff intas bestämmelser om att föreskrifter rörande utskänkningen som erfordras utöver förordningen, skall meddelas av Kungl. Maj:t. I den tidigare omnämnda utskänkningkungörelsen har intagits sådana bestämmelser i nära överensstämmelse med bestämmelserna i instruktionen för intendenterna.

Enligt APU bör varken i Rff eller nämnda kungörelse anges att någon viss kategori befattningshavare skall handlägga tillsynsärendena. Det ankommer på länsstyrelsen att besluta härom. Generellt synes det emellertid lämpligt att den tjänsteman som i länsstyrelsen är föredragande i ärende om utskänkningstillstånd också blir den som på länsstyrelsens vägnar inspekterar utskänkningstillstånden. Föranleder vad som förekommit vid sådant besök ingripande enligt 43 § Rff, skall tjänstemannen anmäla missförhållandena till länsstyrelsen. Att han därefter inte skall delta i ärendets handläggning följer av jävsbestämmelserna i 37 § länsstyrelseinstruktionen. Påkallar utredningen endast påpekande eller erinran enligt 9 § utskänkningkungörelsen bör den som utfört utredning ensam kunna fatta beslut på länsstyrelsens vägnar.

Föreskriften i 64 § 1 mom. fjärde stycket Rff att polismyndigheten i orten och kommunens nykterhetsnämnd skall underrättas, då tillstånd till utskänkning till slutet sällskap meddelats, anser APU kunna utgå. Enligt vad statskontoret anfört föranleder sådana underrättelser praktiskt taget aldrig någon kontroll. Det torde även vara vanligt, tillägger APU, att underrättelsen kommer fram först efter det tillställningen ägt rum. Däremot måste systembolaget hållas underrättat om, vilka som erhåller tillstånd, vilka eller vilket slag av rusdrycker tillståndet avser samt om tillstånd återkallas eller

ändras beträffande de drycker som får utskänkas. Bestämmelser härom föreslås inlagda i 64 § 2 mom. Rff.

Remissyttrandena

APU:s förslag har vid remissbehandlingen fått ett positivt bemötande. Detta gäller såväl den föreslagna omläggningen av rättighetssystemet som förslagen till omorganisation av handläggningen av utskänkningsärenden och kontrollen av utskänkningsärendena. Endast i några fall har man ställt sig avvisande till förslagen eller förordat att genomförandet bör anstå. I övrigt har på enstaka punkter vissa från förslagen avvikande meningar eller särskilda synpunkter anförts.

Vad gäller *rättighetssystemet* delar man allmänt APU:s uppfattning att det nuvarande systemet med en dubbelfunktion för distriktscheferna/intendenterna och en bristfällig besvärsmöjlighet för restauratörerna ej är tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Även om flera remissinstanser uttalar att systemet fungerar bra och att rättssäkerhetsaspekten därför inte skall överdrivas biträder man över lag förslaget att ställa systembolaget utanför rättighetssystemet och i stället göra restauratörerna till bärare av utskänkningsrättigheterna, varmed de automatiskt tillförsäkras besvärsmöjlighet. Här om råder enighet bland remissinstanserna. Något delade meningar råder dock beträffande sättet att lösa frågan liksom också när den bör ske. Rättighetssystemet sammankopplas därvid i regel med den föreslagna mera genomgripande omorganisationen.

Flertalet remissinstanser finner förslagen i båda dessa delar i stort sett välbetänkta och anser också att den 1 juli 1971 är en lämplig tidpunkt för ett genomförande av förslagen. Härför talar personalsituationen i fråga om systembolagets distriktsorganisation och den omorganisation som då sker av länsstyrelserna.

I de fall man intar en mera avvisande eller avvaktande hållning har man anmärkt att förslagen endast gäller en delreform som föreslås bli genomförd innan APU slutbehandlat och redovisat sina förslag beträffande hela komplexet som har med den framtida rusdrycksförsäljningen att göra. De framlagda förslagen blir därmed att anse som provisoriska lösningar. Därför har ifrågasatts om inte förslagens genomförande borde anstå och tas upp i det större sammanhanget.

Systembolagets distriktschefs- och intendentförening har direkt åberopat nämnda förhållande som ett skäl för att låta förslagen anstå. Föreningen anser inte att det finns fog för de påstådda olägenheterna med nuvarande system. Dessa har mera sin grund i andra förhållanden än i distriktschefernas/intendenternas dubbelfunktion. Avsaknaden i vissa fall av besvärsmöjlighet för restauratör är otillfredsställande, men den saken kan rättas till genom

en enkel författningsändring utan den föreslagna genomgripande omorganisationen. Föreningen hänvisar i detta sammanhang till det i det föregående redovisade yttrandet av justitieombudsmannen.

Även *länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller att det nuvarande systemet har fungerat bra och väl kan försvaras. Några påtagliga brister kan ej åberopas och den påtalade bristande besvärsrätten kan undanröjas på ett enkelt sätt. Därför synes det enligt länsstyrelsen vara systembolagets rationaliseringsönskemål som är det främsta motivet för den föreslagna omorganisationen. Länsstyrelsen anser sig inte kunna bedöma om rationaliseringsfrågan är av sådan art att omläggningen erfordras, men har å andra sidan ej anledning ifrågasätta att den frågan kan motivera åtgärderna. Med hänsyn härtill motsätter sig länsstyrelsen inte omorganisationen.

Liknande synpunkter på besvärfrågan framförs av *länsstyrelsen i Hallands län* som dessutom ej anser omorganisationen motiverad från samhälls-ekonomisk synpunkt med hänsyn till att den blir mer kostnadskrävande.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag framhåller, att den bristande besvärsrätten i praktiken sällan medför komplikationer. Frågan har betydelse inför ny oktroyperiod. I flertalet under perioden aktualiserade frågor om ändringar av utskänkingsrättigheter kan restauratören själv uppträda och har då också besvärsrätt. Sett enbart från restaurangbolagets synpunkter är den föreslagna delreformen inte påkallad, men bolaget ifrågasätter dock inte APU:s bedömning att personalekonomiska och -organisatoriska skäl utgör motiv härför.

I övrigt har förslagen beträffande omläggningen av rättighetssystemet biträtts eller lämnats utan erinran, från den givna förutsättningen att utskänkning av rusdrycker även i framtiden skall bygga på ett system med tillståndsrättigheter.

I *organisationsfrågan* ansluter man sig allmänt till förslaget, att handläggningen av utskänkingsärenden och kontrollen helt läggs på länsstyrelserna. Flertalet remissinstanser biträder också det av APU förordade alternativet att lägga uppgifterna på allmän eller social sektion inom länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* förordar denna lösning intill dess frågan om en samordnad regional konsulentverksamhet på det sociala området fått sin lösning, då uppgifterna bör överföras på den verksamheten. Denna lösning har framförts även av några andra remissinstanser, bl. a. av *Nyktterhetsrörelsernas landsförbund* som särskilt framhåller att de ekonomiska och kommersiella synpunkterna på utskänkningen måste underordnas de sociala. *Socialstyrelsen*, som också tillmäter de sociala aspekterna på utskänkningen stor vikt, anser dock att en social konsulentverksamhet huvudsakligen bör ägna sig åt annat än kontrollverksamhet.

I några fall ställer man sig mera avvisande till APU:s förslag i organisationsfrågan. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* liksom av länsstyrelsen hörda myndigheter anser det olämpligt att på länsstyrelsen flytta över kon-

trollverksamheten. Länsstyrelsen ansluter sig till ett uttalande av polismyndigheten i Göteborg, enligt vilket det för en effektiv kontroll krävs god person- och lokalkännedom. Växlingar på posten som handläggare innebär en svaghet. Mot förslaget talar dessutom, att länsstyrelsens nuvarande personal saknar både utbildning för och erfarenhet från uppgifterna. Arbetet skall bedrivas i former som är främmande för länsstyrelsens arbetssätt och därjämte till stor del av polisiär natur. Länsstyrelsen anser därför liksom Göteborgs stad och nykterhetsnämnd att det bör övervägas att låta kontrollfrågan bero till dess den samordnade regionala konsulentverksamheten på det sociala området är utbyggd och dit förlägga kontrollen eller att anförtro denna åt länsnykterhetsnämnderna.

Även *länsstyrelsen i Uppsala län* anser att kontrollfrågans lösning bör anstå tills den regionala konsulentverksamheten blivit genomförd. Länsstyrelsen efterlyser dessutom en redogörelse för vad kontrollen bör omfatta och hur den bör utövas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att det för övervakningen av utskänkningsrättigheterna krävs god insikt i restaurangernas affärsmissiga och sociala förutsättningar, god lokalkännedom och säker bedömning. De övervakande tjänstemännen bör dessutom fritt kunna disponera sin tid och därför ha en fri och självständig ställning. Länsstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av att övervakningen läggs på tjänstemän hos länsstyrelsen och ställer sig tveksam till att f. n. lägga uppgifter på tjänstemän som saknar de nuvarande intendenternas erfarenheter. Det är viktigt att tjänstemännen får tillfälle att förvärva erforderlig erfarenhet och en lämplig lösning skulle därför vara att inordna intendenterna under länsstyrelserna.

Distriktschefs- och intendentföreningen finner det rationellt att skilja systembolaget från utskänkningsfrågorna men anser fördelarna med APU:s förslag problematiska. Redan det förhållandet att förslaget ställer sig dyrare än den nuvarande organisationen totalt sett utgör enligt föreningen skäl för att avvakta APU:s lösning av hela utskänkningskomplexet. Som ytterligare skäl härför framförs att förslaget verkar provisoriskt med hänsyn till att det ännu inte finns någon regional konsulentverksamhet på det sociala området. Om likväl en omorganisation anses böra genomföras nu, är det enligt föreningen angeläget att växlingar på posten som handläggare sker så sällan som möjligt. Det skulle därför vara en fördel om uppgifterna kunde anförtros åt en särskild tjänsteman. Föreningen motsätter sig inte att denne placeras på sektion inom länsstyrelsen bara han ges tillräckligt stora befogenheter. Härjämte uttalar föreningen den förhoppningen, att de distriktschefer/intendenter och kontorister, som ej går i pension eller kommer att bli kvar hos systembolaget, måtte kunna placeras på länsstyrelserna utan försämrade lönevillkor. För personal som förtidspensioneras bör villkoren inte bli sämre än vid 1954 års reform.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser visserligen att en särskild organisa-

tion för utskänkningskontrollen i och för sig skulle vara att föredra, men finner förslaget godtagbart. Det medför dock praktiska problem. Uppgiften kräver särskilda personliga kvalifikationer och den kan inte inordnas i länsstyrelsernas arbetsmönster. Arbetet blir till stor del förlagt utanför kansliorten och på annars arbetsfri tid. Detta medför problem i tjänste- och avlöningshänseende. Dessa frågor måste enligt länsstyrelsens mening först lösas.

Länsstyrelsen i Hallands län förordar det av APU avvisade länsstyrelsealternativet med en särskild för utskänkningsärendena anställd tjänsteman. Denna lösning erbjuder möjlighet att för uppgiften anställa person med social och samhällsekonomisk inriktning. Den öppnar dessutom möjligheten att utnyttja de nuvarande intendenternas och biträdande intendenternas erfarenheter. Länsstyrelsen finner det angeläget att denna expertis tillvaratas inte minst under ett övergångsskede.

Kontrollstyrelsen ansluter sig till förslaget att utskänkningsfrågorna läggs på allmän eller social sektion. Med hänsyn till kravet på personlig känedom om utskänkningsverksamheterna torde uppgiften få koncentreras på viss tjänsteman. Därmed skapas förutsättning för att för uppgiften utse person med social och samhällsvetenskaplig utbildning och inriktning vilket styrelsen finner vara av stort värde.

Systembolaget tillstyrker förslaget. Ett genomförande av omorganisationen vid halvårsskiftet 1971 är lämpligt med hänsyn till personalförhållandena inom den nuvarande distriktsorganisationen och till den omorganisation som då sker av länsstyrelserna. Sker ej den här aktuella omorganisationen vid nämnda tidpunkt måste ett flertal nya distriktschefer/intendenter tillsättas och bolaget måste för framtiden arbeta med en dubbel distriktsorganisation, dels den som krävs för uppgifterna på utskänkningsområdet dels den som byggts upp för handledning och kontroll av butiksverksamheten genom bolagets butiksinspektörer och konsulenter. Bolaget framhåller vidare, att endast en del av nuvarande distriktschefer/intendenter kan beredas tjänster i sistnämnda organisation. De återstående erfarenheter bör tas till vara av länsstyrelserna. Skulle anställning hos länsstyrelsen innebära placering i lägre tjänst än den nuvarande, är bolaget berett att tillskjuta mellanskillnaden i lön. Även de kontorister som ej kan sysselsättas av bolaget bör utnyttjas av länsstyrelserna och bolaget kommer att medverka till att denna personal får nya anställningar med minst oförändrade löner.

Även i andra än nu återgivna remissyttranden har man framhållit värdet att på ett eller annat sätt utnyttja de erfarenheter som de nuvarande distriktscheferna/intendenterna besitter. Från länsstyrelsernas sida har man dessutom genomgående för en anslutning till APU:s organisationsförslag understrukit behovet av personalförstärkning för de nya arbetsuppgifterna. I kompetensfrågan har man i ett flertal fall, vilket också framgått av den

tidigare redogörelsen, framhållit värdet av att för uppgifterna kunna anställa personer med social och samhällsvetenskaplig utbildning och inriktning. Å andra sidan förekommer också uttalanden om att man för dessa uppgifter ej bör ställa andra krav än som redan gäller för anställning på allmän eller social sektion hos länsstyrelsen.

Kontrollstyrelsen framhåller, att omorganisationen även får återverkningar på det centrala organets verksamhet. Man har att räkna med att utskänkningsfrågorna inledningsvis kommer att handhas av oerfaren personal. Detta ställer ökade krav på centrala föreskrifter och anvisningar och på en intensivare central rådgivande verksamhet. För därmed sammanhängande uppgifter krävs en förstärkning med en kvalificerad tjänst på den byrå som handhar alkoholfrågorna inom det centrala organet.

Vid remissbehandlingen har man utan undantag biträtt APU:s förslag, att *de rådgivande nämnderna* bör avvecklas i samband med omorganisationen. Förslaget att göra länsnykterhetsnämnden till remissinstans i fråga rörande nytt utminuteringsställe har också vunnit allmän anslutning. Endast *länsstyrelsen i Gävleborgs län* har en annan uppfattning och menar att uppgiften bör ankomma på länsstyrelsen och handläggas inom den blivande planeringsavdelningen.

Några remissinstanser har i detta sammanhang även tagit upp frågan om utskänkningsrättigheternas anknytning till bestämda fyraåriga oktroyperioder. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* framhåller, att detta system medför en kraftig punktvis arbetsbelastning hos länsstyrelserna. Denna belastning skulle undanröjas och ej oväsentliga besparingar av resurserna skulle uppnås om oktroyssystemet slopas och ersätts med i tiden obundna tillstånd med möjlighet att återkalla ett givet tillstånd under viss tid eller tills vidare.

Även *Sveriges centrala restaurangaktiebolag* anser att oktroyssystemet bör slopas i samband med ett genomförande av de här aktuella åtgärderna. I stor utsträckning saknas det behov av en sakprövning vart fjärde år. Ofta är det inte fråga om några påtagliga materiella förändringar inför en ny oktroyperiod. Den ansamling av framställningar om utsträckt tid och annan villkorsförenad utskänkning som då förekommer torde enligt bolaget sannolikt vara en följd av själva systemet. Medgivande om tillstånd tills vidare skulle troligen begränsa sådana framställningar och de som likväl görs skulle kunna behandlas successivt. Bolaget erinrar om att man i Finland redan frångått oktroyssystemet och framhåller dessutom att vissa intendenten inför den nu löpande oktroyperioden i stället för att utställa nya kontrakt prolongerade de tidigare utfärdade kontrakten genom enbart en påtecknad förklaring. Som alternativ till ett omedelbart slopande av oktroyssystemet framför bolaget en allmän förlängning av oktroyperioderna eller i vart fall en förlängning av den löpande perioden till dess utskänkningsfrågan i dess helhet löses på grundval av APU:s slutliga förslag.

Utöver vad nu anförts har man vid remissbehandlingen framfört synpunkter även på *författningsförslagen*. Vad gäller Rff har flera remissinstanser uppmärksammat bestämmelserna i 14 § andra stycket, om att utminuteringsställe endast får inrättas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5 000 invånare. Ändring bör ske så att en anpassning sker till den nya kommunlagstiftningen.

Benämningen sluten utskänkning för sådan som äger rum vid enstaka tillfälle till slutet sällskap (25 § c) finner man allmänt välfunnen. *Sveriges centrala restaurangbolag* förordar dock benämningen tillfällig sluten utskänkning för att därmed skilja denna form av sluten utskänkning från annan sådan utskänkning. Skall möjligheten till sluten utskänkning inom militär mäss och inom nöjes- eller idrottsplats kvarstå, måste enligt *Kontrollstyrelsen* i 36 § göras undantag för utskänkning enligt 25 § c.

Vidare har framförts, att ansökan om utskänkningstillstånd bör innehålla alla för tillståndsbedömningen relevanta uppgifter och att tillståndsbeviset bör innehålla uppgifter om utskänkingslokaler och alla andra i nuvarande överlåtelsekontraktet intagna uppgifter. Detta kräver kompletteringar av 27 och 39 §§. Med hänsyn till detta behov av ytterligare uppgifter förordar *Kontrollstyrelsen*, att det i Rff i stället för en fullständig reglering av uppgiftsskyldigheten endast anges att ansökan skall göras och tillstånd skall meddelas på blankett enligt centralt fastställt formulär.

Härjämte har framförts, att byggnadsnämnd och hälsovårdsnämnd bör höras beträffande utskänkingslokalernas tekniska och sanitära standard (28 §), att bestämmelser bör tas in om ersättare för tillståndsinnehavaren (40 §), att kompletterande bestämmelser krävs beträffande utskänkning vid överlåtelse på ny innehavare varvid även krav framförts om anmälningskyldighet beträffande överlåtelse (42 §), att länsnykterhetsnämnden bör höras rörande utskänkning efter kl. 22 (47 §) och beträffande utskänkning i samband med anordnande av föreställning eller underhållning (52 §), att nämnden bör underrätta länsstyrelsen om gjorda iakttagelser (57 §) och erhålla besked om tillstånd som polismyndigheten meddelat (64 §). *Kontrollstyrelsen* anser dessutom, att nuvarande bestämmelser i 64 § 2 mom. om skyldighet att föra anteckningar om beslut i utskänkingsärenden bör bibehållas i avvaktan på den slutliga regleringen på utskänkingsområdet. Styrelsen pekar vidare på behov av vissa kompletteringar av ikraftträdandebestämmelserna. Slutligen har ett flertal remissinstanser vänt sig mot att en expeditionsavgift om 20 kr. enligt förslaget skulle utgå för nu inte avgiftsbelagda tillstånd till sluten utskänkning. Man anser att någon avgiftsbeläggning inte bör förekomma och förordar en ändring av expeditionskungörelsen (1964: 618) i enlighet härmed.

Departementschefen

APU har lagt fram förslag till en delreform som i korthet innebär att systembolaget inte längre skall ha någon befattning med utskänkningen av rusdrycker. Bolaget skall inte längre vara bärare av utskänkningsrättigheterna och nu gällande ordning med särskilda överlåtelsekontrakt mellan bolaget och restauratörerna avskaffas. Restauratörerna skall i stället själva kunna söka och erhålla sådana rättigheter. Härigenom tillförsäkras restauratörerna en besvärsmätt som de nu i vissa fall inte har. Länsstyrelsen blir även i fortsättningen den tillståndsgivande myndigheten men föreslås få ta över såväl alla uppgifter som har med tillståndsgivningen att göra som kontrollen över utskänkningen.

Systembolagets distriktsorganisation med särskilda distriktschefer, som samtidigt är intendent för utskänkingsärenden, föreslås ersatt med en organisation för utskänkningen inom länsstyrelsens ram. För uppgifterna erforderlig personal skall därvid ingå i allmän eller social sektion på länsstyrelsen. För systembolagets del skapas härigenom möjlighet till en rationellare regional organisation med sikte enbart på utminuterings av rusdrycker. Som en följd av omorganisationen anses de nuvarande rådgivande nämnderna i de olika länen kunna slopas. Deras uppgifter skulle tas över av länsstyrelserna och, såvitt gäller uppgiften att avge yttranden beträffande inrättande av nya utminuteringsställen, av länsnykterhetsnämnderna.

Den föreslagna omorganisationen kräver personalförstärkningar för länsstyrelsernas del. Totalt skulle omorganisationen enligt beräkningar, som APU låtit utföra, medföra ökade årliga kostnader för länsstyrelserna med ca 2,1 milj. kr. Härtill kommer en engångskostnad för pensioneringar på inemot 700 000 kr. För systembolaget skulle följderna bli kostnadsbesparingar på minst 1,9 milj. kr.

Förslaget har vid remissbehandlingen fått ett överlag positivt mottagande. Så gott som fullständig enighet råder om att en omläggning av rättighets-systemet nu sker i enlighet med förslaget. I organisationsfrågan har några remissinstanser ställt sig tveksamma inför eller avvisande till förslaget att på länsstyrelserna lägga även kontrollen av utskänkningen. Flertalet av remissinstanserna har dock biträtt förslaget även i denna del, varvid man särskilt pekat på möjligheten att anförtro kontrollen åt den regionala konsulentverksamhet på det sociala området som är under uppbyggnad.

För egen del finner jag de av APU framlagda förslagen väl grundade. Enligt min mening har det också förelegat bärande skäl för utredningen att bryta ut de här aktuella utskänkingsfrågorna för en särbehandling redan nu. Jag ansluter mig därför till den föreslagna omläggningen men vill samtidigt framhålla, att denna inte får tolkas som en kritik mot det arbete som utförts av distriktschefer/intendenter i den nuvarande organisationsfor-

men. Den har fungerat tillfredsställande. Omläggningen är betingad av andra skäl. Systembolaget bör frikopplas från dess uppgifter med utskänknings- och från den utgångspunkten framstår det som naturligt att utskänkingsfrågorna helt läggs på den nu tillståndsgivande myndigheten, dvs. länsstyrelsen. Genom att därvid restauratören själv blir bärare av utskänkingsrättigheten undanröjs en nu i vissa fall bristande besvärsmått. Detta finner jag särskilt betydelsefullt.

Efter samråd med chefen för civildepartementet förordar jag således den av APU föreslagna omläggningen varigenom länsstyrelsen tar över även de uppgifter avseende utskänkningskontrollen därunder som nu åvilar systembolaget. Att lägga kontrolluppgifterna på annat organ finner jag mindre välbetänkt från organisationssynpunkt, även om dessa uppgifter kan sägas i viss mån vara av annat slag än som länsstyrelserna nu sysslar med. Genom att samla alla uppgifterna på utskänkingsområdet hos länsstyrelsen bör det skapas de bästa förutsättningarna för en rationellt bedriven verksamhet. Omläggningen bör genomföras med verkan fr. o. m. den 1 juli 1971 men hänsyn både till den partiella omorganisation av länsstyrelserna som då sker och till personalsituationen inom systembolagets distriktsorganisation. Vid beslut härom av årets höstriktdag ges erforderlig tid för de med omläggningen förenade praktiska åtgärderna.

Jag skall här inte närmare gå in på de med omorganisationen sammanhängande personalfrågorna. Uppenbart är att den kräver vissa personalförstärkningar för länsstyrelsernas del samtidigt som den ger möjlighet för systembolaget att skära ner sin fältorganisation, eftersom denna kan anpassas med hänsyn enbart till bolagets utminuterings- och rusdrycker. Länsstyrelsernas personalfrågor ämnar chefen för civildepartementet ta upp i 1971 års statsverksproposition.

Förslaget att *de rådgivande nämnderna* avvecklas samtidigt med omläggningens genomförande finner jag följdriktigt och jag biträder även förslaget att länsnykterhetsnämnderna då träder till som remissinstans i frågor som gäller inrättande av nya utminuteringsställen.

Några remissinstanser har framfört önskemål om ett slopande av oktrojssystemet eller en förlängning av oktrojperioderna samtidigt med den nu behandlade omläggningen. Jag ställer mig tveksam till dessa önskemål eftersom jag förutsätter att oktrojssystemet är ett spörsmål som APU kommer att behandla. Ett ställningstagande till oktrojfrågorna bör därför enligt min mening anstå till dess utredningens förslag framlagts.

Vid remissbehandlingen har även framförts vissa förslag till ändringar i utredningens författningsförslag. Jag har härvidlag tagit fasta på påpekandena om att ansökan om utskänkningsstillstånd bör innehålla alla för bedömningen relevanta fakta och att tillståndsbeviset bör innehålla i princip alla de uppgifter som nuvarande överlåtelsekontrakt innehåller. I stället för en komplettering med härav betingad ytterligare uppgiftskyldighet i Rff

förordar jag kontrollstyrelsens lösning att ansökan skall göras och bevis meddelas på blankett enligt fastställt formulär. Även andra av remissinstanserna föreslagna ändringar i Rff har beaktats. Därjämte ansluter jag mig till den av vissa remissinstanser framförda uppfattningen att tillstånd till sluten utskänkning inte bör beläggas med avgift. Jag förordar att bestämmelser härom tas in i bilagan till expeditjonskungörelsen (1964: 618). Vidare biträder jag APU:s förslag att erforderliga tillämpningsföreskrifter tas in i en särskild utskänkingskungörelse och att denna kungörelse ersätter nuvarande instruktion för intendenterna för utskänkingsärenden (SFS 1954: 647).

Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga inom finansdepartementet upprättat förslag till *lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521)*.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

APU: s förslag till utskänkingskungörelse**1 §**

Länsstyrelsen skall, i enlighet med föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen och denna kungörelse, öva tillsyn över utskänkingsbestämmelsernas efterlevnad och utskänkningens handhavande i övrigt.

Att länsstyrelsen i vissa fall kan taga befattning med ärenden om utskänkning av rusdrycker utom länet framgår av bestämmelserna angående trafikutskänkning i 35 § rusdrycksförsäljningsförordningen.

Kontrollstyrelsen äger meddela allmänna anvisningar rörande tillsynen.

2 §

Länsstyrelsen skall äga kännedom om nykterhetsförhållandena i länet samt om där belägna restauranger, hotell, pensionat, allmänna samlingslokaler, festvåningar och därmed jämförliga lokaler.

3 §

Länsstyrelsen skall verka för att utskänkningen av rusdrycker inom länet bedrivs i enlighet med gällande bestämmelser och föreskrifter samt att ordning, nykterhet och trevnad råder på utskänkingsställen för sådana drycker. Länsstyrelsen bör härvid samarbeta med polismyndigheter samt nykterhets- och barnavårdsnämnder liksom andra myndigheter och sammanlutningar med uppgifter, som berör detta område.

4 §

Vid utredning i ärende angående tillstånd till utskänkning av rusdrycker skall länsstyrelsen göra sig underrättad om utskänkingslokalernas beskaffenhet. Den som bereder ärendet i länsstyrelsen bör skaffa sig personlig kännedom om lokalerna och undersöka huruvida de med hänsyn till belägenhet, inredning och utstyrsel samt möjligheterna till överblick är lämpliga för ändamålet.

Särskild uppmärksamhet skall ägnas lokaler, där utskänkning av rusdrycker i drinkbar eller genom självservering förekommer.

5 §

Den kontroll över utskänkingsställen för rusdrycker som åvilar länsstyrelsen bör i första hand avse rörelsens allmänna karaktär. Länsstyrelsen skall därvid pröva huruvida utskänkingsrörelse uppfyller de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad bör uppställas på sådan rörelse. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas utskänkning, som bedrivs i drinkbar eller genom självservering.

Länsstyrelsen skall skaffa sig kännedom om utskänkingsställets skötsel och därvid särskilt kontrollera efterlevnaden av 41 a och 46 §§ samt 57 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen.

6 §

Den som har att å länsstyrelsens vägnar taga befattning med tillsynen över utskänknigen av rusdrycker skall vid besök på utskänkingsställe övervaka efterlevnaden av föreskriften i 48 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Han bör genom överläggningar med rättighetsinnehavaren och, i förekommande fall, genom råd och anvisningar verka för att ändamålet med nämnda föreskrifter blir väl tillgodosett. I samma syfte bör han, där så lämpligen kan ske, i samråd med rättighetsinnehavaren upptaga överläggningar med dennes personal.

7 §

Länsstyrelsen skall i samråd med partihandelsbolaget och detaljhandelsbolaget verka för att reklam för rusdrycker icke bedrivs på sätt som finnes uppenbarligen stå i strid med det i 7 § samma förordning angivna syftet.

8 §

Finnes på grund av underrättelse eller anmälan från myndighet eller enskild eller eljest anledning till misstanke att vid utskänkning förekommit missförhållande som avses i 43 § rusdrycksförsäljningsförordningen, skall länsstyrelsen genast verkställa utredning.

Vid sådan utredning skall rättighetsinnehavaren samt den mot vilken åtgärd eljest kan ifrågakomma, erhålla tillfälle att avgiva förklaring.

9 §

Har rättighetsinnehavare eller hos honom anställd gjort sig skyldig till förseelse eller har rättighetsinnehavare på annat sätt åsidosatt sina skyldigheter enligt rusdrycksförsäljningsförordningen, men finner länsstyrelsen att vad som ligger den felande till last är obetydligt eller klart ursäktligt, må länsstyrelsen låta saken bero vid ett påpekande eller en erinran till vederbörande.

10 §

Förekommer anledning till antagande att i viss lokal eller på viss plats rusdrycker förtäres eller förvaras i strid med gällande bestämmelser om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m. m., skall länsstyrelsen så långt ske kan göra sig underrättad om förhållandena.

I fall enligt första stycket bör den, som å länsstyrelsens vägnar utövar tillsynen, när så finnes påkallat, erinra om innebörden av gällande bestämmelser och om möjligheterna att erhålla rätt till utskänkning.

Kan rättelse icke åstadkommas genom åtgärd enligt andra stycket eller framkommer att lagöverträdelse av ej allenast obetydlig beskaffenhet ägt rum, skall länsstyrelsen anmäla förhållandet till polismyndigheten.

11 §

Rusdrycker, som inköpts för utskänkingsändamål, får icke användas annorledes än för utskänkning eller matlagning i rättighetsinnehavarens rörelse.

12 §

Planerad ändring av utskänkingslokalerna skall av rättighetsinnehavaren i god tid innan åtgärd vidtages anmälas till länsstyrelsen.

13 §

Den som å länsstyrelsens vägnar företar inspektion av utskänkningsställe är berättigad till skälig ersättning för mat och dryck, som han beställt och förtärt i samband med inspektionen.

Denna kungörelse träder i kraft den _____, då instruktionen (1954: 647) för intendenten för utskänkningsärenden skall upphöra att gälla.